

Broder Jacob den Danske

Myter og realiteter

Af Kaare Rübner Jørgensen

Drag ud fra dit land, fra din slægt og din faders hus til det land, jeg vil vise dig (Gen. 12.1)

»Samme år blev der påfundet nogle store lande og øer udi havet hinsides Hispanien, og de kaldes den fjerde del af verden eller den ny verden. Hvilke øer denne verden, som kaldes Asien, Europa og Afrika, ikke kendte til og heller ikke vidste noget om, og folket på disse gik nøgne og kendte hverken til det ny eller det gamle testamente og vidste heller ikke, at der er én, sand og evig Gud til«.

Dette kunne Oluff Mechilsen i Roskilde læse om Columbus' opdagelse af Amerika i den historiske årbog, han anskaffede sig i 1551.¹

Forkortelser:

HT: *Historisk Tidsskrift*.

KB: Der kongelige Bibliotek, København.

KL: *Kulturhistorisk Leksikon for Nordisk Middelalder*.

KS: *Kirkehistoriske Samlinger*.

SM: *Scriptores minores historiae Danicæ*, red. M.Cl. Geertz, II, København, 1918-1920.

1. KB, Rostgaard 61 4to, s. 32 = *Roskilde-Aarbogen 1448-1549* under året 1497, red. H.F. Rørdam: *Monumenta historiae Danicæ*, I. I., Kbh. 1873, s. 323. Det er normalt at anse årbogen for en forkortet version af Petrus Olai's *Paralimpomena Historiæ Danicæ*, men bortset fra det samme fejlagtige årstal er der ikke mange ligheder, da det hos sidstnævnte hedder: *Eodem anno Insule quedam in oceano antiquioribus ignote, Velutj nouus orbis ab Americo Vesputio primum, et deinde a Christophoro Columbano illustrantur* (I det samme år [fandt man] nogle øer i havet, som var ukendte for de gamle, nemlig den nye verden, som er beskrevet først af Amèrigo Vespucci og derpå af Christoffer Columbus), KB, GKS 2461 4to, s. 35r. – Årbogen har været utrolig populær, for den er overleveret i ikke mindre end 24 afskrifter, cf. Kaare Rübner Jørgensen: »Kirkestormen i København 1530 – Kilder og studier«, *Danske Magazin*, 8 rk., 6 hft., 1995, s. 340. Om de ældste trykte beretninger om den nye verden, se Rudolf Hirsch, »Printed Reports on the Early Discoveries and Their

Begivenheden var ganske vist fejldateret med fem år, men det var sikkert uden betydning for ham og de nøgne mennesker i denne, den fjerde del af verden. Var disse endvidere ikke klar over, at der kun fandtes én, sand Gud, så vidste Oluff Mechilsen ikke, at der blandt de mænd, der en snes år tidligere var gået rundt med tiggerskålen i hans sjællandske domkirkeby, var en, der nu var i færd med at fortælle menneskene hinsides havet om det ny og det gamle testamente og om den evige og sande Gud. Det vidste nu heller ingen i Danmark i de næste mange hundrede år, for det var først, da den østrigsk fødte pater Peter Damian Steidl fra 1907 begyndte at udgive en række små artikler om denne mand, at man her i landet blev klar over eksistensen af en fray Jacobo Daciano.² Var Steidl i sine ældste artikler usikker på, hvem denne nærmere var, nåede han i 1936 frem til, at han måtte være søn af hertug Frederik på Gottorp (den senere Frederik I). Denne tese blev i 1960'erne af Jørgen Nybo Rasmussen ændret til, at han var søn af kong Hans og dermed Christian II's yngre broder. Det skete først i foredrag og i nogle mindre artikler, trykt i katolske tidsskrifter,³ senere i bøger på tysk og dansk.⁴

Reception», *First Images of America: The Impact of the New World on the Old*, vol. II, red. Fredi Chiapelli, Berkeley-Los Angeles-London 1976, s. 537-558.

2. P.D. Steidl: »Jakobus Dacianus«, *Varden* 5, 1907, s. 16-20, »Jacobus de Dacia, en landflygtig Graabroder fra Reformationstiden«, HT 9.rk., 6. hft., 1929a, s. 273-277, »En dansk Franciskaner-Missionær i Mexiko«, *Credo* 10, 1929b, s. 167-169, »Kongehusets Stilling til Observanterne i Danmark«, *Credo* 16, 1935, s. 243-247, og »Lütke Namensen: En Franciskanerskikkelse fra Reformationstiden«, *Credo* 17, 1936, s. 37-39, 70-72, 80-81.
3. Jørgen Nybo Rasmussen: »Jacobus de Dacia«, *Catholica* 20/3, 1963a, s. 109-126, »Jakobus de Dacia OFM«, *Franziskanische Studien* 45, 1963b, s. 314-337, »Jacobus de Dacias herkomst«, *Catholica* 22/3, 1965a, s. 134-135, »Giacomo della Danimarca. Aggiunta sui suoi natali«, *Archivum Franciscanum Historicum* 58, 1965b, s. 330-331.
4. Jørgen Nybo Rasmussen: *Bruder Jakob der Däne OFM als Verteidiger der religiösen Gleichberechtigung der Indianer in Mexiko im XVI. Jahrhundert* (Institut für europäische Geschichte, 58), Wiesbaden 1974, *Broder Jakob den Danske, kong Christian II's yngre broder*, Odense 1986. Senest er kommet Alberto Carrillo Cázares og Jørgen Nybo Rasmussen: *Broder Jakob den Danske. Indianerne og kongesøn* (Ælnoths skriftserie, 13), Kbh. 2003. Desuden findes Anne Schlanbusch, »Broder Jacob – En dansk franciskanermunk i Mexico i 1500-tallet«, *Møde mellem to verdener: Amerikas opdagelse fra præcolumbiansk til nyeste tid*, red. Tove Tybjerg og Hjørdis Nielsen, Kbh. 1992, s. 99-110, der ud over blindt at acceptere Nybo Rasmussens teser bygger på den sekundære forfatter Espinosa (se senere), hvorfor hun ikke kan bidrage med noget nyt til broder Jacobs historie.

I 1996 kom så det glædelige budskab fra den anden side af Atlanten, at ærkebiskoppen af Morelia i det sydvestlige México havde bedt Vatikanet indlede en helgenkårningsproces af denne danske kongesøn,⁵ som fornægtende sin høje byrd var vandret rundt på bare fødder i ærkebiskoppens land for at fortælle de indfødte om europæernes gud og dermed legitimere den spanske *conquista y ocupación* med dens ufatteligt store menneskelige omkostninger.⁶

I foråret 2008 tillod jeg mig, forårsaget af den megen avisomtale af broder Jacob i forbindelse med regentparrets besøg i México, at gøre opmærksom på Nybo Rasmussens tvivlsomme kongesønsidentifikation.⁷ I et svar herpå henholdt han sig til, at nok var hans resultater »blevet modsagt, men aldrig videnskabeligt modbevist af danske historikere«. ⁸ Er det da ikke på tide at samle denne handske op og stille spørgsmålet: Hvad ved vi i grunden om denne danske missionær? I det følgende vil jeg gennemgå kilderne og vurdere dem kritisk. Det sker ikke for at tage stilling til mandens eventuelle hellighed, for det ligger uden for historikerens arbejdsfelt og må overlades til dem, der mener at have forstand på den slags, men for at nå til en afklaring af, hvad der er realiteter, og hvad der er myter i fænomenet »broder

5. *Katolsk Orientering* 12, 26. juni 1996.

6. Ifl. Sherborne F. Cook & Woodrow Borah: *The Population of Central Mexico in the Sixteenth Century* (Ibero-Americana 31), 1948, faldt det indianske befolkningstal fra 11 mill. i 1519 til 2 mill. i 1607, altså til under en femtedel i løbet af det spanske herredømmes første 90 år. En senere undersøgelse, foretaget af de samme demografer, har vist, at tilbagegangen både skete hurtigere og var endnu større, *The Indian Population of Central Mexico 1531-1610* (Ibero-Americana 44), Berkeley & Los Angeles 1960, s. 49, hvor det konkluderes, at der i det centrale México blot boede 1.3-1.6 mill. mennesker i 1605, inklusiv 200.000 hvide, sorte og mestizer. Andre som Bernardino Verástique: *Michoacán and Eden: Vasco de Quiroga and the Evangelization of Western Mexico*, Austin 2000, s. 83, har beregnet befolkningen i hele México til 25 mill. i 1492 og 3 mill. i 1568. Denne tilbagegang fortsatte, således at befolkningstallet i 1630 kun var på 750.000, dvs. 3 % af, hvad det havde været før europæernes ankomst. Inddrages resten af Latinamerika, anses antallet af døde at have ligget på omkring 40 millioner, så der er tale om en af de største demografiske katastrofer i historien.

7. *Katolsk Orientering* 6, 22. marts 2008.

8. *Katolsk Orientering* 10, 23. maj 2008. – Nybo Rasmussens bog 1986 er ganske kortfattet anmeldt af Benito Scocozza i HT 87, 1987, s. 429-430, Jens E. Olesen i *Historie* 17, 1987, s. 142-143, og Grethe Jacobsen i *Fortid og Nutid* 35, 1988, s. 292-293. Kun den sidstnævnte har accepteret tesen om Jacob som kongesøn.

Jacob«. Det er jo, som Erslev engang gjorde opmærksom på, bedre »at vide lidt med Sikkerhed end at have en stor og ofte indbildt Kundskab«.⁹

1. De danske kildeudsagn

Kun få danske kilder beretter om en broder Jacob. Den vigtigste er franciskanernes egen *Uddriveseskrønike*, der må stamme fra det sene forår 1533.¹⁰ Heri nævnes tre franciskanere med navnet Jacob. Den første omtales blot som Jacobus. Han var viceguardian i Malmöklostret og indlod sig flere gange i heftige diskussioner med Klaus Tøndebinder, Frans Wormordsen og Jørgen Kock.¹¹ Den anden hed Jacobus Joannis (Jakob Hansen) og var skaffer (*promus*), altså lægbroder i samme kloster.¹² Den tredje, der også havde navnet Jacobus Joannis, var provincialministerens *socius*, dvs. ledsager, og boede sammen med denne i klostret i Roskilde.¹³ Da ingen franciskaner måtte færdes uden for klostrets mure alene, ledsagede sidstnævnte Næstvedklostrets broder Erasmus Olai (Rasmus Olsen) til København, da denne ville fremføre klostrets sag for rigsrådet, og vandrede med ham tilbage til Næstved, hvor han var, indtil provincialen ønskede ham tilbage i Roskilde. Desuden skrev han på grundlag af oplysninger, ex-guardianen Nicolaus Tybo havde givet ham, den beretning om brødrenes fordrivelse fra deres kloster i Viborg, vi kan læse i *Uddriveseskrøniken*.¹⁴

Derudover ses i Malmös *Skt. Peders kirkes regnskabsbog*, at en person, kaldet Jacob Gardian, i 1537-1538 boede i en gård, der lå nord for kirken, og heraf betalte 10 mark i årlig afgift til kirken.¹⁵ Af *Stadsboken* fremgår endvidere, at han i 1540 var borger i Malmö og gift med enken efter en Albert Swan.¹⁶

9. Kr. Erslev: »Erik Plovpenning's Strid med Abel. Studiet over ægte og uægte Kilder til Danmarks Historie«, HT 6.rk., 2.hft., 1889-90, s. 438.

10. Kaare Rübner Jørgensen: »Tabernes historie. Franciskanernes Uddriveseskrønike: forfattere, datering, formål«, KS 2001a, s. 68.

11. SM II, s. 340-350.

12. SM II, s. 348.

13. Om betydningen af ordet socius: Rübner Jørgensen 2001a, s. 81 n. 89.

14. SM II, s. 365, 339.

15. *Skt. Peders Kirkes Regnskaber 1532-1539*, s. 32b, 65b, 107b, 226b, cf. Jørgen Nybo Rasmussen og Jan Pinborg, »Broder Jacob Johansen og Uddriveseskrøniken«, HT 12.rk., 1.hft., 1963-1965, s. 219.

16. *Malmö Rådstueprotokol (Stadsbok) 1503-1548*, red. Erik Kroman, Kbh. 1965, s. 180.

På grund af tilnavnet Gardian har A.U. Isberg og efter ham Johs. Lindbæk identificeret den gifte Jacob i Malmö med viceguardianen Jacob i *Uddriveseskrøniken*.¹⁷ Med ikke ringe indignation afviste Nybo Rasmussen dette som værende en »letsindig« påstand.¹⁸ Viceguardianen, som han også anså for forfatter af Malmöafsnittet i *Uddriveseskrøniken*, var for ham identisk med provincialens *socius*. Havde Nybo Rasmussen ret i, at der ikke forelå noget bevis for Isbergs identifikation, gjaldt det nu også for hans egen. Var den endvidere korrekt, måtte man vel spørge, hvem Jacob Gardian så var?

Da kilderne er så få, kan enhver identifikation, uanset hvordan den er, kun være tentativ. Inden jeg forsøger en sådan, vil jeg dog gøre opmærksom på to ting. Den ene er, at hvis viceguardian Jacob skulle være identisk med provincialens *socius*, kan han ikke have skrevet kapitlet om brødrenes fordrivelse fra klostret i Malmö, for dertil adskiller ikke kun de sproglige, retoriske og stilistiske træk, men også selve behandlingsmåden af de skildrede begivenheder i Malmökapitlet sig for meget fra de tilsvarende i kapitlet om Viborgklostret.¹⁹ Opretholdes tesen om viceguardianen som forfatter af kapitlet om Malmö, må der altså have været to personer med navnet Jacob: den ene viceguardian, den anden provincialens *socius*.

Den anden er, at hvis viceguardian Jacob ikke skulle være identisk med den senere Jacob Gardian i Malmö, må der have været en guardian i Trelleborg eller viceguardian i Lund, Halmstad, Ystad eller Trelleborg med samme fornavn, som i 1537, da tiggerbrødrene blev forbudt i Danmark, slog sig ned som borger i Malmö. For ellers kan man ikke forstå hans tilnavn. Det svarer jo nøje til de erhvervsbetegnelser, borgere i senmiddelalderens byer brugte som efternavne.

Det er ellers ikke meget, vi kender til tiggerbrødrenes postreformatoriske liv. Men vi ved, at nogle gik i eksil,²⁰ og at andre fik ophold i Maribo kloster²¹ eller i et af de klostre, der var blevet omdannet til hospi-

17. A.U. Isberg, *Bidrag till Malmö Stads Historia*, vol. I, Malmö 1895, s. 34, Johs. Lindbæk, *De danske Franciskanerklostres Historie*, Kbh. 1914, s. 215.

18. Nybo Rasmussen og Pinborg 1963-1965, s. 220.

19. Rübner Jørgensen 2001a, s. 53-64, 77 n. 60.

20. Ud over de franciskanere, som skal omtales om lidt, gjaldt det for en gruppe karmeliterbrødre, Kaare Rübner Jørgensen, »Om karmeliterordenen i Danmark. Spredte meddelelser på grundlag af fund i udenlandske arkiver«, KS 1986, s. 39-41.

21. De kaldtes »asylmunke« og blandt dem var franciskaneren Vincent Kempe, der havde fungeret som hjælpebiskop for de ikke viede biskopper før reformationen,

tal.²² Der var også enkelte, der blev lutherske sognepræster²³ og hospitalsforstandere.²⁴ Mange synes dog, hjulpet af familie og slægt, at have fundet sig et erhverv i de byer, hvori de havde boet som ordensfolk.²⁵ Set på den baggrund er det mest sandsynligt, at den omtalte Jacob Gardian er identisk med den tidligere viceguardian i Malmö. Om denne så igen skulle være identisk med provincialens *socius*, er nok mere tvivlsomt. Men helt at afvise det, kan man nu ikke. Og hermed er vi færdige med de danske kilder.²⁶ Meget kan de ikke siges at have givet til belysning af fray Jacobo's liv i Danmark. Og hvilken Jacob, han var, er stadig uklart.

2. De nordtyske kildeudsagn

I den samling papirer, den flensburgske rådmandssøn Lütke Naamens (Luderus Naamani), der havde været franciskaner, ved sin død i 1574 eller 1575 efterlod sig sammen med sine bøger, fandtes tre breve, udstedt i Mecklenburg af en dansk provincial ved navn Jacobus Gottorpius. Brevene er i dag tabte, men kendes fra en bog fra 1775. De to første breve, der begge er skrevet i Wittenburg den 19. april 1539, er stilet til broder Luderus selv. I det ene pålægger provincialen ham under hans lydighedsløfte at blive i Schwerin eller andetsteds i ordensprovinzen *Saxonia*, indtil han selv vender tilbage eller tilkendegiver ham andet, og

Kaare Rübner Jørgensen, »Old Wine, New Wine – Maribo Abbey after the Reformation«, *Birgittiana* 12, Napoli 2001b, s. 125.

22. Cf. Carl Neergaard, »Bidrag til Danmarks Klosterhistorie: Efterretninger om den sidste Abbed i Æbeltholt Kloster«, KS 4.rk., 1.hft., 1889-1891, s. 488.
23. Det gjaldt karmeliterbrødrene Mourits Samsing, der var sognepræst i Tjæreby 1560, og Laurids Jensen, der efter i en menneskealder havde været prior for klostret i Sæby blev sognepræst i samme by, *Kancelliets Brevbøger vedrørende Danmarks indre Forhold 1556-1560*, red. C.F. Bricka, København 1887-1888, s. 362, Hans de Hofman (red.), *Samlinger af Publique og Private Stiftelser, Foundationer og Gavebreve etc.* IX: Appendix til Aalborg Stifts Foundationer, København 1763, s. 30-31.
24. Det gjaldt dominikaneren Hans Nielsen, der blev forstander for hospitalet i Åhus og sognepræst i Rynkeby 1537, H.F. Rørdam, »Den sidste Dominikanerprovincial i Danmark, Dr. Hans Nielsen«, KS 6, 1867-1868, s. 20-26.
25. Cf. Henning Heilesen, »De sønderjyske gråbrødreklostres undergang. Et blad af reformationens historie i Sønderjylland«, *Sønderjyske Aarbøger* 1976, s. 48.
26. Jeg forbigår altertavlen i Skt. Knuds kirke i Odense, hvor »kongesønnen« Jacob ifl. Nybo Rasmussen 1986, s. 95-97, og *Claus Bergs kongelige altertavle og franciskanerne - en tolkning*, København 1996, s. 92-93, skulle være afbildet som franciskaner, for den kan ingenting fortælle, med mindre man på forhånd har accepteret tesen om Jacob som kongesøn.

giver ham fuldmagt til på sine vegne og som sin kommissær at yde absolution til de ordensbrødre, som måtte komme fra Danmark.²⁷ Hvorfor de skulle have den, fortælles ikke, men måske har de skulle have syndsforladelse for at have aflagt ordensdragten under deres vandringer i Nordtyskland.²⁸ I det andet brev får broder Luderus til opgave at modtage og bevare »vore ting« (*res nostras*), som var medbragt fra Danmark, eller som ville komme senere, fordi provincialen på grund af sine embedsforpligtelser ikke selv kunne gøre det.²⁹ Og endelig i det tredje brev, der blot er dateret 1539, bevidner provincialen at have overdraget en kalk i Schwerinkanniken Caspar Drendeborchs varetægt. Kanniken skulle dog give den tilbage, hvis den danske provins en dag ville blive reetableret.³⁰

Derudover er der i St. Nikolai Bibliothek i Flensburg bevaret et *Novum Testamentum* efter Erasmus' latinske oversættelse, trykt i Zwolle 1522, som ifølge en påtegning af provincial Jacob blev stillet til rådighed for broder Severinus Nicolai (Søren Nielsen). Om denne overdragelse tidsmæssigt faldt sammen med udstedelsen af de tre breve, er usikkert, for den siges kun at være gjort i provincialens andet eksilår 1539.³¹

Det fremgår altså, at en broder Jacob, formentlig sammen med de lige nævnte ordensbrødre, er draget til Mecklenburg, da franciskannerne ikke længere måtte opholde sig i kong Christian III's riger.³² Om det skete i 1537 eller 1538, kan vi ikke vide.³³ Steidl og efter ham Nybo

27. Olaus Heinrich Moller, *Vermischte Nachrichten und Urkunden, welche den Stifter der lateinischen Schule in Flensburg, Ludolphum Naamani, und dessen Eltern, wie auch den Franciscaner-Orden und dessen Schicksale in Dännemark etc., insonderheit zur Zeit der Reformation, betreffen*, Flensburg 1775, s. 28, nr. 18.

28. Nybo Rasmussen 1963b, s. 325, tolker det som »Generalabsolution in ihrer Todesstunde«.

29. Moller 1775, s. 29, nr. 20. – Steidl 1936, s. 80, opfatter begge breve til broder Luderus som svar på en henvendelse fra ham, men det fremgår ikke af brevenes ordlyd.

30. Moller 1775, s. 28-29 nr. 19.

31. Gerhard Kraack, *Die St.-Nikolai Bibliothek zu Flensburg. Eine Büchersammlung aus dem Jahrhundert der Reformation* (Schriften der Gesellschaft für Flensburger Stadtgeschichte E.V. 35), Flensburg 1984, s. 42-43, 191 nr. B 97. Senere kom bogen til Lütke Naamens, som tog den og de andre franciskanske bøger med sig, da han vendte tilbage til Flensburg.

32. Forbud herom udstedtes med den latinske kirkeordinans, trykt i København 13. december 1537, *Kirkeordinansen 1537/39*, red. Martin Schwarz Lausten, København 1989, s. 149.

33. Nybo Rasmussen 1986, s. 120, finder i brevet til Schwerinkanniken belæg for, at han forlod Danmark, da forbuddet mod tiggermunkene blev udstedt, men det er at

Rasmussen regner med, at Jacob i Schwerin eller andetsteds uden for Danmark er blevet valgt til provincial af de eksilerede brødre.³⁴ Det skyldes, at provincialerne var valgt for en treårig periode, og at ordenshistorikeren Petrus Olai (Peder Olsen, † ca. 1570) ikke har kendskab til noget provinskapitel efter 1534, hvor Andreas Bertoldi (Anders Bertelsen) blev valgt til ordensleder.³⁵ Opfattelsen modsiges imidlertid af de ny-spanske kilder, som senere skal omtales. Vigtigere er dog, at klostrene i Helsingør, Odense, Ribe og Nysted eksisterede til 1537/38, hvorfor der godt kunne være blevet afholdt et provinskapitel med valg af provincial i Danmark i 1537 – trods reformationens indførelse året før og de vanskeligheder, der hermed fulgte for brødrenes aktiviteter.³⁶

Spørgsmålet er dog, om denne Jacob fra Gottorp kunne være identisk med den Jacob, som i 1532 var provincialens *socius*? Det mener Steidl og Nybo Rasmussen. Selvfølgelig er det muligt, men mere end en mulighed er det nu ikke, for har der været tre eller fire franciskanere med navnet Jacob i Østdanmark, kan antallet nemt have været højere, når det drejer sig om hele den danske ordensprovins. De danske franciskanere, der fik ophold i Mecklenburg, synes da også efter de medbragte bøgers proveniensmærker at dømme at have været hjemmehørende i Jylland.³⁷ Men lad os bare antage det.

læse et ordinaltal som kardinaltal. At forbudet ikke alle steder blev respekteret med det samme, fremgår af, at franciskanerne i Nysted og Helsingør først året efter fik besked på at forlade klostrene, Møller 1775, s. 28, nr. 17, Kaare Rübner Jørgensen, »De Hvide Brødre i Helsingør«, *Helsingør Bymuseum, Årbog* 1979, 1980, s. 40.

34. Steidl 1935, s. 246, Nybo Rasmussen 1986, s. 57-58; dog Steidl 1936, s. 71-72: valgt i Ribe inden udstedelsen af kirkeordinansen.

35. SM II, s. 320. – Jørgen Nybo Rasmussen, *Broder Peder Olsen som de danske franciskaneres historieskriver* (Skrifter udg. af Det historiske Institut ved Københavns Universitet VI), København, 1976, s. 25, 39, daterer indskrivningen af listen til 1526-35, men heraf at slutte, at Jacob så ikke var blevet valgt i Danmark, kan man ikke, for Petrus Olai kan have glemt eller ikke haft mulighed for at føre listen à jour.

36. De tre mecklenburgske breve siges at være forsynet med provincialens embedssegl. Jacob må derfor have medbragt det fra Danmark, noget der næppe ville have været legalt, om han ikke allerede var provincial.

37. Af de mange bøger, Lütke Naamens efterlod sig, stammede 36 fra tidligere franciskanerklostre: 15 af dem var fra Ribe, 11 fra Tønder, 3 fra Horsens og 1 fra Slesvig. Desuden havde 3 »tilhørt« broder Matthias Worm, der var fra Ribe, 2 broder Severinus Nicolai og 1 broder Luderus selv, Kraack 1984: Ribe: nr. B 2?, 11, 33, 66, 67, 69, 71, 102, 169?, 235, 346, 347, 348, 349, V 5, Tønder: B 56, 57, 101, 109,

Et andet spørgsmål er, hvor provincialen skulle hen, da han forlod Wittenburg i foråret 1539. Nybo Rasmussen anser det som en selvfølge, at han havde besluttet sig for at sejle over Atlanten for at virke som missionær i den fjerde del af verden.³⁸ Hvor smukt det end lyder, er det ikke korrekt. Af det første brev til broder Luderus fremgår det nemlig klart, at han påtænkte at vende tilbage (*donec reversus fuero*), og i det andet, at han ville være bortrejst i embedets medfør (*ex quo negotio officii mei*). Som provincial ville det vel også have været at svigte sit ansvar, hvis han »stak af« til Amerika, for nok var flere af brødrene eksilerede og levede spredt i Tyskland og Nederlandene, ja en var sågar i Skotland,³⁹ men ingen kunne i 1539 vide, om den situation en dag ikke ville opstå, som gav dem mulighed for at returnere til deres fædreland. Således som der tages højde for i brevet til kanniken i Schwerin.⁴⁰ Mest sandsynligt må det derfor være, at Jacob forlod Mecklenburg for at få underretning om omflakkende ordensbrødre og eventuelt ved forhandling med den sachsiske provincial og lokale ordensledere at få dem optaget i et af de tyske klostre, således at de fortsat kunne leve det liv, de havde levet i Danmark.⁴¹

Om Jacob nogensinde kom tilbage til Schwerin, er dog uklart. Det eneste, vi ved, er, at da broder Luderus, der i mellemtiden må have fået

140, 238, 332, 342, 343, 344, 345, Horsens: B 68, 70, 231, Slesvig: B 166, broder Matthias: B 23, 150, 413, broder Severinus: B 97, 407, broder Luderus: B 401.

38. Jørgen Nybo Rasmussen, *Franciskanerne i Norden*, (Ælnoths skriftserie 3), 1994, s. 19, og *Die Franziskaner in den nordischen Ländern im Mittelalter* (Franziskanische Forschungen 43), Kevelaer 2002, s. 426, 534. Gentages af Carrillo Cázares 2003, s. 17. Tidligere havde Steidl, 1936, s. 80-81, givet udtryk for, at rejsen gjaldt kejser Karl V's hof, en tanke der også ses hos Nybo Rasmussen 1986, s. 120.
39. Nemlig broder Erasmus, der efter 18 års eksil i Skotland måtte emigrere til de spanske Nederlande, hvor han i en høj alder døde 19. september 1578 i Leuven. – Nybo Rasmussen 1994, s. 20, forveksler ham med en anden eksileret dansk franciskaner, broder Wilhadus (Villads), som i 1572 blev hængt sammen med en række andre franciskanere af calvinistiske søgøjsere i Brielle i Nederlandene, cf. Erich Pontoppidan, *Gesta et Vestigia Danorum extra Daniam*, I, Lipsiæ & Havniæ 1740, s. 416, Lindbæk 1914, s. 92-93.
40. Blandt de udvandrede karmeliterbrødre fandtes samme drøm om at vende tilbage, når »forfølgelsens storm er trukket over, og når dagslyset på ny tilsmiler dem og skinner«, Rübner Jørgensen 1986, s. 40-41.
41. Samme år var i øvrigt franciskanernes generalminister Vincentius Lunellus som pavens udsending i Tyskland, men da hans instruks er dateret 24. august 1539, kan det ikke være for at træffe ham, at Jacob forlod Mecklenburg, Lucas Wadding, *Annales Minorum* XVI, Romæ 1736, s. 443, 466-467.

tilladelse til at forlade Mecklenburg, på sin rejse fra Flensburg til Speyer i juli 1545 lagde vejen forbi Schwerin, var Jacob fraværende, hvorfor det var den lokale guardian, der måtte forsyne ham med hans *littere testimoniales*, dvs. med det vandelsbevis, som enhver franciskaner måtte have med sig, når han færdedes uden for klostrets mure.⁴²

Men hvorfor kaldte den danske provincial sig Jacobus Gottorpheus – Jacob fra Gottorp? Steidl og Nybo Rasmussen tolker tilnavnet dynastisk og ser det som et vidnesbyrd om, at Jacob tilhørte en yngre gren af den danske kongefamilie.⁴³ Umiddelbart lyder det nu ikke sandsynligt, at han, der ifølge sidstnævnte forfatter stedse skulle have fortiet sin høje byrd, mens han boede i Danmark, pludselig vedkendte sig denne i eksilet. Man spørger unægteligt, hvad han ville opnå dermed, og får svaret: egentlig ingenting. Nybo Rasmussen mener da også, at formålet blot havde været over for tyske fyrster, heriblandt især hertug Albrecht af Mecklenburg, at indikere, at han anerkendte deres kamp for at få den fængslede Christian II genindsat på tronen.⁴⁴ Dette er dog en tvivlsom påstand.⁴⁵ Værre er dog, at det også er en anakronisme. Gottorp som betegnelse for den yngre gren af kongehuset tilhører en langt senere tid. Det viser de traktater og forordninger, de fyrstelige personer, der dengang residerede på slottet, beseglede efter arvedelingerne i 1490, 1544 og 1583, for heri angives deres titel altid som »arving til Norge, hertug af Slesvig, Holstein, Stormarn og Ditmarsken, greve af Oldenburg og Delmenhorst«. Formentlig er det først i den fredsaftale, der den 12. maj 1658 blev indgået i København, at Gottorp knyttes til hertugtitlen.⁴⁶

42. Møller 1775, s. 30 nr. 23.

43. Steidl 1935, s. 247, 1936, s. 38-39, Nybo Rasmussen 1963a, s. 126, 1963b, s. 336, 1986, s. 63-80, 2002, s. 160, 2003, s. 34-35. Begge forudsætter desuden, at det var Jacob selv, der havde valgt dette tilnavn, men kan vi være sikre herpå? Kan det ikke lige så godt have været guardianen i Schwerinklosteret, der på grundlag af oplysninger i hans papirer har givet ham navnet for at undgå, at han skulle forveksles med en anden broder af samme navn i klosteret?

44. Nybo Rasmussen 1986, s. 75.

45. Cf. Brian Patrick McGuire: »What brothers (!) me here is the fact that Brother Jakob as a Franciscan would apparently have been beyond such interests and considerations ... It is hard to imagine the pious Brother Jakob, driven from Denmark, being concerned in Mecklenburg with his royal identity, and yet being a devout Franciscan«, *Franziskanische Studien* 72, 1990, s. 95-96.

46. *Wiederholter Abdruck Einiger in Annis 1683 und 1700 bereits publicirter Schleswig-Holstein-Gottorpscher Schriften*, I, 1717, s. 58. – I den såkaldte Odenseeischer Vergleich 1579, udstedt af hertug August af Sachsen, hertug Ulrich af Meck-

Derudover kan man i tyske universitetsmatrikler fra perioden 1559-1727 se flere studenter kalde sig Gottorpiensis eller Gottorpius.⁴⁷ Ud-sagnet, at »kun en person, der havde ret til hertugtitlen, kunne kalde sig den gottorpske«, er derfor ikke korrekt.⁴⁸ Når den danske provincial i Tyskland benævnte sig eller lod sig benævne Gottorpius, var det altså ikke for at antyde et slægtskab med kongefamilien, men for som disse studenter at angive sin hjemstavn. Gottorp opfattes imidlertid i de tyske matrikler som beliggende i hertugdømmet Holstein, så har der ligget en bagtanke bag brugen af Gottorpius-navnet, hvad der dog ikke er sikkert, kan det tillige have været for at indikere, at Jacob var den tyske kejseres undersåt og derfor ikke burde betragtes som udlænding.

At Jacob ikke kunne være i Mecklenburg i juli 1545, da broder Luderus kom til Schwerin, havde sin naturlige forklaring. Han var nemlig i foråret 1542 steget ombord på skibet *La Trinidad* i Sevillas havn for sammen med fem andre ordensbrødre at sejle over havet til den fjerde del af verden.⁴⁹ Og med ham burde vi nu kunne forlade Europa. Men nej, vi bliver nødt til at blive her en stund endnu, for de ny-spanske forfattere kan fortælle os mangt og meget om hans liv i vor del af verden.

3. De ny-spanske forfattere

Inden jeg giver mig til at undersøge, hvad de ny-spanske forfattere kan berette, er det rimeligt at præsentere dem.⁵⁰ De tidligste forfattere, som

lenburg og landgreve Wilhelm af Hessen, tituleres hertugen på Gottorp med sin traditionelle titel, hvorfor Gottorp ej heller her indgik i titlen, ibidem, s. 51. At det samme er tilfældet med kong Hans' søn Frans, viser hans epitafium i Odense Skt. Knuds Kirke, *Danmarks Kirker, Odense Amt* 8-10, København 1996, s. 730-731.

47. David Mechou og Petrus Rungius (Rostock 1559 og 1640), Johannes Rotbergius, Christian Albrecht Kunkel og Johann Ernst Hohenholtz (Wittenberg 1662, 1681, 1709), Mathias Schreiber og Johann Gottfried Friccius (Leipzig, 1698, 1727), Fritz Juntke, *Album Academiae Vitebergensis 1660-1710*, Halle 1952, s. 81, 177, 286, Georg Erler, *Die jüngere Matrikel der Universität Leipzig 1559-1809*, Leipzig 1909, II, s. 405, III, s. 97. Da KB's eksemplar af Rostock-matriklens andet bind er gået tabt, stammer oplysningerne om de to første fra en fotografisk kopi af Th. Achelis' udskrifter, NKS 3818 4to, s. 18, 204.

48. Nybo Rasmussen 1986, s. 76.

49. José Castro Seoane, »Aviamento y catálogo de las misiones que en el siglo XVI pasaron de España a Indias y Filipinas según los libros de la Contratación II: Expediciones Franciscanas 1526 a 1545«, *Missionalia Hispanica*, año 14, no. 40, Madrid 1957, s. 156.

50. Eftersom alle forfatterne er spanierne eller af spansk afstamning, vil det være en anakronisme at kalde dem mexicanere, da dette ord på Jacobs tid kun brugtes om

fortæller om Jacob, er fray Gerónimo de Mendieta og fray Diego Muñoz. Af disse var den første født 1526 i Vitorio i Baskerlandet som den yngste af de fyrretyve børn, hans far siges at have fået med sine tre koner.⁵¹ Som ung indtrådte han i franciskanerklostret i Bilbao og sejlede i sommeren 1554 til Veracruz i det nuværende México.⁵² Her blev han senere guardian, novicemester og sekretær for provincialen. Under et ophold i Spanien 1570-73 fik han af ordensgeneralen til opdrag at skrive franciskanernes historie i *Nueva España* med fray Marcos de Lisboa's ordenskrønike som forbillede.⁵³ Hvorvidt han straks påbegyndte arbejdet eller ventede, til han kom tilbage til den fjerde del af verden i 1573, er uvist. Hans krønike blev først færdig i 1596, otte år før hans død i 1604.⁵⁴

Fray Diego Muñoz, den anden der fortæller om Jacob, var født i den nye verden af spanske forældre omkring 1545 og var altså, hvad man senere kaldte, en *criollo*.⁵⁵ I en ung alder indtrådte han i franciskanerklostret i kolibribyen Tzintzuntzán, omkring 60 km vest for den spanske hovedby Valladolid (nu Morelia) i Michoacán. Senere var han guardian for klostret i Ajijic ved Chapala-søen i regionen Jalisco, og i årene

den indigene befolkning i Tenochtitlán, James Lockhart: *The Nahuas After the Conquest. A Social and Cultural History of the Indians of Central Mexico, Sixteenth Through Eighteenth Century*, Stanford 1992, s. 1. Den nuværende stat México bestod dengang af to administrative enheder *Nueva España* og *Nueva Galicia* samt af et stort territorium mod nord, som først blev erobret i løbet af 1600-tallet. Alle områderne var en del af *Las Indias* (De indianske Lande). I det følgende vil *Nueva España* eller Ny-Spanien blive brugt i den kulturelle betydning som dækkende hele det nuværende México, cf. John McAndrew, *The Open-Air Churches of Sixteenth-Century Mexico*, Cambridge 1969, s. ix-x.

51. Juan de Torquemada, *Tercera Parte de los veinte yvn libros rituales in Monarchia indiana*, Madrid 1723, s. 563.
52. Seoane 1957, s. 446-454. – Steidl 1907, s. 16, oplyser, det skete i 1524, hvilket selvfølgelig er en trykfejl.
53. Marcos de Lisboa, *Primera Parte de las Chrònicos de la Orden de los frailes Menores*, 1556.
54. Om Mendieta's levned, se Francisco Solano y Pérez-Lila's indledning til Gerónimo de Mendieta, *Historia eclesiástica indiana*, (Biblioteca de Autores Españoles desde la formación del lenguaje hasta nuestros días 261), I, Madrid 1973, s. x-xxvii, og om hans værk, s. liv-lxxvii. Cf. også Friedrich Weber, *Beiträge zur Charakteristik der älteren Geschichtsschreiber über Spanisch-Amerika*, Leipzig 1911, s. 145-148.
55. Ordet *criollo* (kreol) kom først i løbet af 1700-tallet til at betegne en hvid, født i Amerika. Indtil da blev det brugt om en *mulato*, Peggy K. Liss, *Mexico under Spain, 1521-1556: Society and the Origins of Nationality*, Chicago & London 1975, s. 140.

1597-1600 og 1610-13 provincial for ordensprovinsen San Pedro y San Pablo, som var blevet udskilt fra den oprindelige ordensprovins Santo Evangelio i 1565, og som omfattede de nuværende mexicanske provinser Michoacán, Jalisco og Colima.

Da generalminister Francisco Gonzaga i 1581 udbad sig informationer til et planlagt værk om franciskanerordenen, var det fray Diego, provincialen bad om at udarbejde en *relación* om ordensprovinsen San Pedro y San Pablo. Samtidig blev fray Gerónimo af sin overordnede i México-Tenochtitlán (nu Ciudad de México, Mexico City) pålagt at forfatte en tilsvarende for provinsen Santo Evangelio. Begge relationer – den sidste suppleret med oplysninger fra to andre ordensbrødre – blev efter godkendelse og oversættelse til latin underskrevet og beseglet af de respektive provincialer og sendt til Rom. Det skete i 1584-85.⁵⁶

Lange havde man anset de to indberetninger for værende gået tabt, men omkring 1920 fandt Atanasio López fray Diego's *relación* i et samlebånd med andre dokumenter hos præsten Teófilo Domenicchelli i Livorno og lod den trykke under titlen *Descripción de la Provincia de los Apóstolos San Pedro y San Pablo en las Indias de la Nueva España*.⁵⁷ Udgiveren regnede med, at manuskriptet var en autograf, men om det er korrekt, kan være tvivlsomt.⁵⁸ Da redegørelsen desuden ikke er på latin og ej heller dateret, underskrevet og beseglet, kan det ikke være denne tekst, ordensgeneralen havde fået tilsendt.⁵⁹ Hvordan manuskriptet så er havnet i Italien, foreligger der ingen informationer om.

56. Der hersker en vis uklarhed om kronologien. Nybo Rasmussen 1986, s. 40, angiver, at generalens brev var afsendt fra Rom 17. juni 1581. Kilden hertil synes at være Atanasio López, »Misiones o doctrinas de Michoacán y Jalisco (Mejico) en el siglo XVI (1525-1585)«, *Archivo Ibéro-Americano* (Estudios históricos sobre la orden Franciscana en España y sus misiones), año IX, no. LII, Madrid 1922, s. 383, der dog daterer brevet 17. maj 1581. Pérez-Lila II, 1973, s. 254, trykker en anden instruks fra generalen, dat. Lissabon 22. januar 1583, og oplyser at baggrunden herfor var en beslutning, truffet på ordenens generalkapitel i Paris 1582. Dette møde afholdes dog allerede 1579, Francisco Gonzaga, *De origine seraphicæ religionis Franciscanæ*, Romæ 1587, s. 68.

57. López 1922, s. 383-422 med indledning s. 341-382 og supplement s. 422-425.

58. Sproget er et moderniseret spansk. Uden at have manuskriptet foran sig, er det umuligt at afgøre, om det skulle stamme fra slutningen af 1500-tallet. – I alle de nyere udgaver af de ny-spanske fremstillinger, der skal nævnes nedenfor, er ortografien og accentueringen moderniseret.

59. Konsekvensen heraf er, at man ikke kan vide, om det er Gonzaga eller provinsledelsen i Michoacán, der har udeladt de af Muñoz' informationer, der ikke findes i

20-25 år senere fandt man i et arkiv i México Mendieta's *relación*.⁶⁰ Det viser sig da, at de fleste af dens informationer er medtaget i femte bog af hans *Historia eclesiástica Indiana*, samt at kapitlerne om de to ordensprovinser i det nuværende México i ordensgeneral Gonzaga's *De origine seraphicæ religionis Franciscanæ*, som blev trykt i Rom 1587, udelukkende bygger på de to indberetninger.⁶¹ Undre kan det derfor, at Nybo Rasmussen gengiver hans beretning om Jacob i faksimile og bruger så megen plads på at behandle dens enkelte oplysninger, når beretningen er sekundær og uden kildeværdi.⁶²

Mendieta's *Historia* blev på grund af dens kritik af de spanske immigranter anset for uegnet til offentliggørelse.⁶³ Derfor blev to andre ordensbrødre i begyndelsen af 1600-tallet beordret til hver at forfatte en bog om franciskanernes virke i *Nueva España*, herunder at fortælle om fortidens missionærer for at give deres samtids og eftertids ordensfæller fromme eksempler til efterlevelse. Den ene var Antonio Daça (Daza), hvis *Chrònica General de Nuestro Padre San Francisco y su Apostòlica Orden* udkom i Valladolid i 1611, den anden Juan de Torquemada's *Los veynte y un libros rituales in Monarchìa Indiana*, som blev trykt i Sevilla i 1615.⁶⁴ Senere fulgte Alonso de la Rea, *Chrònica de la Orden de N.S. seràfico Padre S. Francisco. Provincia de San Pedro y San Pablo de Mechoacàn en la Nueva España*, trykt i México 1643,⁶⁵ Agustin de

Gonzaga's skrift. Om disse, se Nybo Rasmussen 1986, s. 44.

60. Trykt første gang af Fidel de Jesús Chauvet i *Anales de la provincia franciscana del Santo Evangelio de México*, año 4, no. 2, México 1947, og genoptrykt af Pérez-Lila, II, 1973, s. 263-290.

61. For Mendieta's vedkommende, se oversigten hos Pérez-Lila, II, 1973, s. 261-262.

62. Nybo Rasmussen 1986, s. 34-38. Hvad der findes af oplysninger om Jacob i senere europæiske bøger, fx i Marianus de Orscol: *Gloriosus Franciscus redivivus*, Ingolstadii 1625, og Arturus a Monasterio: *Martyrologium Franciscanum*, Parisiis 1638, m.v., bygger alle på Gonzaga, Steidl 1907, s. 17-18.

63. Den blev først trykt af Joaquín García Icazbalceta i 1870, cf. John Leddy Phelan: *The Millennial Kingdom of the Franciscans in the New World: A Study of the Writings of Gerónimo de Mendieta (1526-1604)*, (University of California Publication in History, 52), Berkeley & Los Angeles 1956, s. 106.

64. Jeg har benyttet udgaven, trykt i Madrid 1723. Om forfatteren, se Weber 1911, s. 154-158.

65. Jeg har benyttet udgaven, trykt i Zamora, Michoacán, 1996. En noget forkortet svensk oversættelse findes i Agostino M. Lundin, »Franciskanernas utdrivande från deras kloster i Malmö – Halmstad – Ystad – Viborg enligt ett samtida dokument från 1534 – Broder Jacobo Daciano enligt en mexicansk krönika från 1639«, *Credo* 42, 1961, s. 182-189.

Vetancurt, *Menologio Franciscano de los varones màs señalados* som tillæg til hans *Teatro Mexicano. Descripción breve de los sucesos exemplares de la Nueva España en el Nuevo Mundo occidental de las Indias*, trykt i México 1698,⁶⁶ Isidro Fèlix de Espinosa, *Chrònica de la provincia franciscana de los apòstolos san Pedro y san Pablo de Mechoacàn*, trykt i México 1746-1792⁶⁷ og Pablo de la Purísima Concepción Beaumont, *Chrònica de la provincia de los santos apòstolos S. Pedro y S. Pablo de Mechoacàn* ca. 1788 (trykt 1873-1874).

Et karakteristisk træk ved disse franciskanske beretninger er, at forfatterne vurderer alt inden for rammerne af et bibelsk, især gammeltestamentligt tolkningsunivers, samt at de sætter den glørværdige fortid op som ideal over for deres egen mere usle tid. Tydeligst ses dette hos Mendieta, der ikke kun var dybt præget af middelalderlig mystik og apokalyptik, men også betragtede Karl V's tid som en guldalder, hvor helten Hernán Cortés (»den anden Moses«) og de franciskanske missionærer havde befriet de indfødte fra djævelens tyranni og ført dem ud af afgudsdyrkelsens slaveri til kristendommens forjættede land.⁶⁸

Begrænser vi os til beretningerne om Jacob, skriver de senere forfattere blindt af efter hinanden, for hvad de har ud af eget fadebur, er egentlig blot broderinger på det af Mendieta og især af Muñoz allerede etablerede narrativ.⁶⁹ Alle de senere beretninger må derfor med nogle få detaljer som undtagelse betragtes som kildekritisk sekundære, hvis det er Jacob som person og ikke den hagiografiske traditionsudvikling, der er vort emne. Man kan derfor ikke som Lundin sige: »För studiet av broder Jakobs mexikanska period står ett stort källmaterial till förfogande«.⁷⁰

Vigtigere i relation til Jacob er dog to andre spørgsmål. Det ene er, om Muñoz og Mendieta personligt har kendt Jacob? Det regner både Steidl og Nybo Rasmussen med.⁷¹ Om Muñoz foreligger der dog intet herom, og Mendieta siger blot, at han havde set Jacob komme gående til

66. Fotografisk genoptrykt i serien *Biblioteca Perrua* 45, México 1971.

67. Jeg har benyttet udgaven, trykt i México 1945.

68. Cf. Phelan 1956, s. 28-39.

69. Det gælder også Gil González Davila, *Teatro eclesiástico de la primitiva iglesia de la Nueva España en las Indias occidentales* fra 1649 (Colección chimalistac de libros y documentos acerca de la Nueva España 3), Madrid 1959, s. 170-171.

70. Lundin 1961, s. 181.

71. Steidl 1929a, s. 276, Nybo Rasmussen 1974, s. 61, 64.

et provinsmøde i Guaxocingo (idag Huejotzingo) sammen med ordensbroderen Antonio de Segovia, der næsten var blind, så heller ikke graden af hans kendskab lader sig nærmere bedømme.⁷² Det andet spørgsmål er forholdet mellem Muñoz' og Mendieta's beretninger. Har sidstnævnte, der vides at have benyttet Gonzaga's fremstilling ved udarbejdelsen af sin *Historia*, også gjort det, når han skulle fortælle om Jacob, indeholder hans beretning ikke mange selvstændige elementer.⁷³

Tilbage bliver egentlig blot ét narrativ, nemlig biografien i Diego Muñoz' *relación*.⁷⁴ Det er en biografi, som har mange træk tilfælles med skrifter, der genre-mæssigt rubriceres som hagiografi.⁷⁵ Ser vi bort fra dens herfra stammende religiøse make-up og vurderingen af Jacobs sprogkundskaber og teologiske viden, har Nybo Rasmussen ret i, at Muñoz' oplysninger om Jacobs liv i Danmark, hvis de ikke er opdigtet, i sidste instans må gå tilbage til Jacob selv, for ingen ordensbroder i den nye verden har kunnet vide noget om, hvad han havde foretaget sig, inden han kom til Spanien.⁷⁶ Men derfor behøver oplys-

72. Mendieta II, 1973, s. 19: *Yo lo vi en un capítulo que tuvimos en la ciudad de Guaxocingo, que vino de más de cien leguas a pie, así ciego como estaba, y vino en su compañía otro gran siervo de Dios, y muy letrado, llamado Fr. Jacobo Daciano ...* (Jeg så ham på et kapitel, som vi holdt i byen Guaxocingo. Han kom gående til fods over hundrede mil [440-560 km], skønt han næsten var blind, og i hans selskab kom en anden stor Guds tjener og meget lærd mand. Han hed broder Jacobo Daciano ...). Steidl 1907, s. 19, gengiver udsagnet fejlagtigt som: »Der lærte jeg en anden stor Missionær og Guds Tjener at kende«. Samme fejl ses hos Nybo Rasmussen 1974, s. 50.

73. Eksempler på verbaloverensstemmelse mellem de to beretninger, se López 1922, s. 344-346.

74. Trykt López 1922, s. 395-397. Gengivet på spansk og i dansk oversættelse nedenfor side 79-84.

75. Det klassiske værk om middelalderlig hagiografi er Hippolyte Delahaye: *Les Légendes hagiographiques*, Bruxelles 1905, engl. oversættelse: *The Legends of the Saints*, New York 1962. Blandt nyere værker og artikler kan nævnes Klaus Schreiner, »Zur Wahrheitsverständnis im Heiligen- und Reliquienwesen des Mittelalters«, *Saeculum* 17, 1966, s. 131-169, Friedrich Lotter: »Methodisches zur Gewinnung historischer Erkenntnisse als hagiographischen Quellen«, *Historische Zeitschrift*, 229, 1979, s. 298-356, Régis Boyer, »An Attempt to Define the Typology of Medieval Hagiography«, *Hagiography and Medieval Literature*, red. Hans Bekker-Nielsen e.a., Odense 1981, s. 27-36, Sherry L. Reames: *The Legenda Aurea: A Reexamination of Its Paradoxical History*, Madison WI-London 1985. På dansk foreligger Tue Gad: *Legenden i dansk middelalder*, København 1961.

76. Man kunne vende problemet om og spørge: hvis vi antager, at Jacob intet har sagt om sit tidligere liv, hvad kunne hans medbrødre i *Nueva España* så vide? Svaret er:

ningerne ikke at være korrekte. For det første har Muñoz, der var i sen-teenagealderen, da Jacob døde, ikke været et førstehandsvidne, men har måttet bygge på, hvad andre har kunnet fortælle. For det andet ved vi ikke, hvornår og til hvem Jacob skulle have fortalt om sit liv i Europa. Var det sket i Spanien, under overfarten, straks efter ankomsten eller på et senere tidspunkt? På hvilket sprog er det også sket? På castillansk (spansk), latin, náhuatl eller purhépecha? Hvor meget spansk kunne han, da han kom, og hvis det ikke var meget, hvor god blev han så til at tale det med årene?⁷⁷ Og hvad med hans latin? Det taltes med forskellig national accent, hvorfor mennesker, der kom fra forskellige lande, kunne have svært ved at forstå hinanden, selv når de kommunikerede på det samme sprog. Umiddelbart synes der altså at kunne have været mange muligheder for misforståelse. Og har der ikke været det, så kom Jacob til *Indoamerica* med en anden religiøs-kulturel bagage end sine spanske ordensbrødre, idet deres erfaringsverden var dannet af kampene mod maurerne, hans af striden med lutheranerne.⁷⁸ Muñoz skrev endvidere på et tidspunkt, hvor der allerede var skabt myter om denne fremmede og nok så eksotiske ordensfælle fra et land, de færreste havde hørt om, og som de, der havde, placerede et sted nord for Balkan.⁷⁹ Med disse bemærkninger in mente lad mig nu dekonstruere og demytologisere hans narrativ og undersøge informationernes troværdighed, idet jeg, hvor det forekommer relevant, ind-

ikke andet end hvad der har stået i hans *littere testimoniales* og i de recommendationsbreve, han havde medbragt til Den nye Verden.

77. Nybo Rasmussen 1963b, s. 329, oplyser, at samtlige kilder beretter, at han også talte spansk, og 1986, s. 48, at han efter ankomsten til *Nueva España* eller allerede i Spanien havde lært sig dette sprog, men de eneste vidnesbyrd herom er hans underskrift på et brev, udfærdiget på castillansk, og den ene af hans to boggodkendelser (herom senere).
78. Cf. J. Benedict Warren: *The Conquest of Michoacán: The Spanish Domination of the Tarascan Kingdom in Western Mexico, 1521-1530*, Norman 1985, s. 82, Matthew Restall: *Seven Myths of the Spanish Conquest*, Oxford & New York 2003, s. 68.
79. Gonzaga 1587, s. 851, oplyser, at provinsen *Dacia* lå syd for Karpaterne og nord for Donau, og Daza 1611, s. 59, at provinsen var blevet ødelagt af tyrkerne. Denne opfattelse har overleveret næsten helt op til nutiden, cf. udsagnet om Jacob hos José Bravo Ugarte, *Historia sucinta de Michoacán* II, (Colección México Heróico 15), México 1963, s. 52: *nacido en el antiguo reino de Dacia (hoy Rumania)* (født i den gamle Dacia-rige, idag Rumænien). Inden for karmeliterordenen fandtes samme forvirring, Rübner Jørgensen 1986, s. 26 n. 30. – Netop fordi de ny-spanske forfatters opfattelse af *Dacia* er uklar, har jeg valgt ikke at oversætte ordet.

drager de senere beretninger, samt hvad der ellers foreligger af oplysninger.⁸⁰

4. De ny-spanske kilder: Jacob i den gamle verden

1. *Født i Dacia*. At Jacob skulle være født i kongeriget *Dacia*, som Muñoz fortæller, er ikke korrekt, hvis man hermed mener Danmark, for med tilnavnet Gottorpius må han stamme fra hertugdømmet Slesvig. Problemet er, at *Dacia* i middelalderen kunne dække to, ikke helt identisk geografiske områder: det danske rige og franciskanerobservanternes ordensprovins Danmark, som også omfattede klostrene i Slesvig og Norge. Da ingen i det gamle og nye Spanien selvfølgelig har været klar over dette, kan medbrødrene nemt have sluttet, at han var født i riget *Dacia* på grundlag af oplysningen om, at han havde været *provincialis Dacie*.

2. *Af kongeligt blod*. Muñoz oplyser, at Jacob var af kongeligt blod (*de la sangre real*), Mendieta, at han nedstammede fra dets kongelige hus (*decendiente de aquella casa real*).⁸¹ Det sidste bygger på Gonzaga's udsagn, at han kunne føre sin oprindelse tilbage til danskernes kongsgård eller kongelige stamme (*ex regia Danorum, stirpe originem trahens*).⁸² Oplysningen gentages af alle senere forfattere, så vi står her over for en solid tradition.⁸³ Men det er ingen garanti for dens korrekthed. Ingen af dem er jo i stand til at fortælle, hvordan han skulle være i slægt med de danske konger.

80. Efter at have erklæret alle de senere beretninger for sekundære, kan det synes inkonsekvent at ville inddrage dem, men når jeg alligevel undertiden gør det, skyldes det, at de kan illustrere den udvikling, narrativet som Jacob gennemgik i de følgende århundreder.

81. Mendieta II, 1973, s. 19. – Steidl 1907, s. 19 oversætter det fejlagtigt: »tilhører det derværende regerende Kongehus«. Fejlen gentages af Lundin 1961, s. 189 n. 5.

82. Gonzaga 1587, s. 1286. Hvilken oversættelse, der skal vælges, afhænger af, om ordet *regia* er et substantiv eller adjektiv, hvilket igen er afhængigt af, om komma'et opfattes som et pause- eller grammatikalsk komma.

83. Daza 1611, s. 117: *de la sangre y casa de los Reyes de Dacia* (af kongerne af Dacia's blod og hus), Torquemada III, 1723, s. 502: *de la Casa y Sangre Real de aquel Reino* (af dette riges kongelige hus og blod), la Rea 1996, s. 117: *tal ilustre en la sangre, que era muy cercano deudo de los reyes de Dacia* (så fremtrædende med hensyn til sit blod, eftersom han var en meget nær slægtning til kongerne i Dacia), Vetancurt 1971, s. 115: *de sangre real de aquellos Reynos* (af kongeligt blod af de samme rigers), Espinosa 1945, s. 158: *de sangre real heredada de los reyes de Dacia* (af kongeligt blod nedarvet fra kongerne i Dacia).

Jacob var nu ikke den eneste ordensbroder i *Nueva España*, der siges at være af fornem byrd. Det gjaldt også flamlænderne Pedro de Gantes og Juan de Aora, der var blandt de første franciskanere, der betrådte den mexicanske jord, samt augustinerbroderen Nicolás de Witte, som også stammede fra Flandern. Den første hævdes nemlig at være en fætter eller uægte broder til Karl V, den anden at være den skotske konges broder og den sidste at være af kongeligt blod.⁸⁴ Alle disse oplysninger er usande. Derfor vil jeg anse det samme for gældende i Jacobs tilfælde. Spørgsmålet bliver da, hvordan man har kunnet komme på den tanke? Ud over at det ikke var ualmindeligt i hagiografisk litteratur at tildele fromme personer og helgener en fornem byrd,⁸⁵ kan man gætte på, at en af hans foresatte i Ny-Spanien har spurgt ham om betydningen af ordet Gottorpius i hans *littere testimoniales* og fået svaret, at det var et kongeligt slot. Det er selvfølgelig et gæt, men har det været tilfældet, er det nemt at forstå, hvordan rygtet om hans royale byrd har kunnet sprede sig blandt hans medbrødre.⁸⁶

3. *Lærd teolog, der kunne græsk og hebraisk.* Muñoz omtaler Jacobs store lærdom, herunder at han kunne hebraisk, græsk og latin bedre end nogen anden ordensbroder i Michoacán. Selv om stor lærdom også er en topos i hagiografien,⁸⁷ fik udsagnet Nybo Rasmussen til at opfatte Jacob som »en lærd humanist og teolog« og mene, at han måtte have gennemgået »en usædvanlig god sproglig og teologisk uddannelse«.⁸⁸ Og da man næppe har kunnet tilegne sig græsk og hebraisk i Danmark før 1536, gik han selvfølgelig i gang med at lede efter ham i udenlandske universitetsmatrikler.⁸⁹ Kun i matriklen fra Wien var der imidlertid en

84. McAndrew 1969, s. 29-30, Liss 1975, s. 92.

85. Gad 1961, s. 54, Lotter 1979, s. 325.

86. Mendieta skriver desuden i 1562, at efter at være kommet over havet giver de lave-
ste spaniere sig ud for at være de største adelsmænd, *Cartas de religiosos de Nueva España 1539-1594*, (Nueva colección de documentos para la historia de México I, red. Joaquín García Icazbalceta), México 1886, genoptrykt Nendeln 1971, s. 30. McAndrew 1969, s. 9, tilføjer, at der er så mange referencer til adelskab i samtidens lister over spanske immigranter, at mange må have gjort sig finere, end de var. At tildele ikke-spanske ordensbrødre et royalt slægtskab kan måske ses som udtryk for samme tendens.

87. Gad 1961, s. 55.

88. Nybo Rasmussen 1986, s. 91, 98.

89. La Rea 1996, s. 117, skriver dog, at han lærte sprogene i Danmark efter sine filosofiske og teologiske studier. – I 1521 tiltrådte Matthias Gabler som græsklærer ved

franciskaner, som kunne komme på tale.⁹⁰ Problemet var bare, at den frater Jacobus, der er registreret her, kaldte sig *Atrebatensis*, dvs. skulle stamme fra byen Arras i det franske grevskab Artois. Nybo Rasmussen gav dog ikke op så let, for han bemærkede, at Aalborg benævntes *Attrebatensis* i et pavebrev, udstedt den 17. marts 1255 i Napoli.⁹¹ Skønt det »beroede på en skrivefejl eller en misforståelse i det pavelige kancelli, kan det godt have vundet en vis hævde som en god latinisering af denne bys navn«, mente han og fortsatte, at hvis dette gjorde sig gældende endnu i 1500-tallet, er det muligt, at den i Wienermatriklen indskrevne Jacob er identisk med vor danske ordensbroder af samme navn.⁹²

Sandsynligt lyder det bestemt ikke, at en banal fejlskrivning skulle have vundet så megen hævde, at den kunne betragtes som en god latinisering 260 år senere. Bekræftes af andre kilder kan det da heller ikke, så derfor gør man klogt i at droppe den tanke.

Forudsætter vi for en stund, at Nybo Rasmussen har ret i, at missionæren Jacob er identisk med Malmöklostrets viceguardian og forfatter af Viborg- og Malmöafsnittet i *Uddriveskrøniken*, kan hans sproglige og teologiske færdigheder ikke have været så imponerende, som Muñoz og med ham de senere ny-spanske forfattere og Nybo Rasmussen vil have os til at tro. Sproget i de to afsnit er ikke synderlig elegant,⁹³ og på spørgsmålet om, hvad der er en god gerning, får vi svaret »at faste på den rette måde« (*ieiunare debito modo*).⁹⁴ En 1500-tals humanist

Københavns Universitet, men han forlod landet allerede året efter, så hans virke har næppe sat sig dybere spor. Det er dog ikke ensbetydende med, at der ikke i Danmark var mennesker, der havde et vist kendskab til græsk og måske hebraisk. Paulus Helie var en af disse, men dybden af hans kendskab unddrager sig vor erkendelse, Kaare Rübner Jørgensen, »Paulus Helie og Peder Månsson – To 1500-tals oversættere af Erasmus af Rotterdams »Institutio principis Christiani««, *Arkiv för nordisk filologi* 115, 2000, s. 208 og »Paulus Helie som humanistisk historieforsker«, i Lars Bisgaard e.a., *Renæssancen i svøb: Dansk renæssance i europæisk belysning 1450-1550*, Odense 2008, s. 170. – Den første, vi med sikkerhed ved, der kunne hebraisk, var Hans Tausen, som havde studeret i Leuven og Wittenberg.

90. *Quellen zur Geschichte der Universität Wien: Die Matrikel der Universität Wien* II.1, red. Willy Szaivert, Graz-Wien-Köln 1967, s. 10.

91. *Diplomatarium Danicum* 2. rk., 1 bd., ed. Franz Blatt og Gustav Hermansen, København 1938, s. 133.

92. I Nybo Rasmussen 1986, s. 99-100. I 2002, s. 422 n. 909, er forbeholdet væk, for her anses *Atrebatensis* for en normal latinisering af Aalborg.

93. Cf. Pinborg i Nybo Rasmussen og Pinborg 1963-1965, s. 201.

94. SM II, s. 344.

ville aldrig nævne faste som det første blandt de gode gerninger. Han ville heller ikke udlægge Pauli ord i Romerbrevet 6,19 på denne måde: »Hvis kætteren Klaus her i fuldskab har tilbragt tre dage med en skøge, bør han også som bod i andre tre dage faste på brød og vand«, for det var en på millimeter udregnet skolastisk moralteologi.⁹⁵ Sammen med den manglende *eloquentia* tyder udtalelser som disse bestemt ikke på, at Jacob skulle have været »en dygtig bibelteolog i reformkatholicismens ånd«.⁹⁶

Nu er det som nævnt tvivlsomt, om missionæren Jacob kan identificeres med viceguardianen af samme navn i *Uddrivelseskronikens* Mal-möafsnit, så disse udtalelser illustrerer egentlig blot det teologiske klima, der herskede i de franciskanske klostre i senmiddelalderens Danmark.⁹⁷ Sikrere er det da også at se på Jacobs håndskrift. Den kendes dels fra påskriften i eksemplaret af *Novum Testamentum* fra 1539, dels fra underskriften på et brev til Karl V fra 1552.⁹⁸ I begge tilfælde skriver han en nygotisk bastardskrift, så alene på dette grundlag kan man afvise, at han skulle have været en Erasmus-inspireret humanist à la Paulus Helie.⁹⁹

Sluttelig må det vel også undre, hvis Jacob skulle have været en »af de mest fremtrædende teologer« (*de los más insignes teólogos*)¹⁰⁰ og

95. SM II, s. 343: *Sicut hic Nicolaus hereticus tres dies expenderit in crapulas cum scorto, debet et alios tres in pane et aqua ... penitendo ieiunare.* – Cf. Rom. 6,19: »Jeg bruger et udtryk fra menneskelivet for jeres svage, kødelige naturs skyld. Ligesom I nemlig før stillede jeres lemmer som trælle til rådighed for urenheden og lovløsheden, så det førte til lovløshed, således skal I nu stille jeres lemmer som trælle til rådighed for retfærdigheden, så det fører til helliggørelse«.

96. Nybo Rasmussen 1986, s. 119.

97. Jacobs tre mecklenburgske breve er for korte til sprogligt at kunne vurderes, men en typisk medievalisme kan iagttages i udsagnet *ad te de Dania declinantes* (som rejser hen til dig fra Danmark), Møller 1775, s. 28.

98. Nybo Rasmussen 1986, s. 51 og 57, gengiver begge i faksimile.

99. Om håndskriftens betydning se Kaare Rübner Jørgensen, »Humanistiske træk i Paulus Helie's Chronicon Skibyense«, i Per Ingesman og Bjørn Poulsen, *Danmark og Europa i senmiddelalderen*, Århus 2000, s. 300, og samme 2008, s. 172-174. – Erasmus' oversættelsen, som han overdrog til sin ordensbroder Severinus Nicolai i Mecklenburg i 1539, er det eneste »bevis«, Nybo Rasmussen 1986, s. 101, har for broder Jacobs påståede humanistisk-teologiske studier. Ingen siger dog, at bogen var indkøbt til brug for ham selv. Således ellers Nybo Rasmussen 2002, s. 425-426.

100. Muñoz 1922, s. 395, gentages af Torquemada III, 1723, s. 502, med tilføjelsen: »som man havde i hele dette rige« (*que havia en todo el Reino*), nemlig i *Dacia*.

»rigets orakel« (*el oráculo del reino*),¹⁰¹ at de danske biskopper ikke gjorde brug af hans evner. Hvorfor er der intet vidnesbyrd om, at han har skrevet mod lutheranerne, og hvorfor optrådte han ikke på den vigtige herredag i København i 1530? Vore ikke-franciskanske kilders totale tavshed om eksistensen af en broder Jacob gør, at man må anse de ny-spanske forfatters omtale af hans store betydning og indflydelse i Danmark som en myte.

Hvorvidt han kunne græsk og hebraisk, som Muñoz siger, lader sig ikke kontrollere. Det ville nu også have været en ubrugelig viden, for der fandtes ingen bøger på disse sprog i Den nye Verden. Men måske ligger der ikke mere i hans udsagn, end at Jacob var i stand til at fortælle sine medbrødre om betydningen af visse græske og hebraiske ord i den teologiske og ekklesiale terminologi (abbas, sabbato, eucharistia, evangelium m.v.)?

4. *Provincial i Dacia*. Muñoz fortæller, at Jacob havde været provincial i *Dacia*. De senere ny-spanske forfattere ved endvidere, at han var blevet valgt på grund af sin lærdom, sit adelskab og sin stærke tro, så for dem var den anonymitet, Nybo Rasmussen vil tillægge ham i Danmark, ikke eksisterende. De ved også, at han nedlagde sit embede, inden han forlod *Dacia*, men det modbevises af de mecklenburgske breve.¹⁰²

5. *Bekæmper af det lutherske kætteri*. Der er næppe grund til at betvivle, at Jacob i de byer, hvori han havde haft ophold, skulle have talt og prædikeret imod de lutherske inspirerede prædikanter, som Muñoz fortæller. De ville jo ikke kun ændre hans religion, men tillige tilintetgøre hans liv som ordensbroder. Men at han som en kirkens Hercules skulle have afvist deres fejltagelser, som en senere forfatter hævder, må betragtes som en from overdrivelse.¹⁰³ Oplysningerne om hans ihærdige kamp mod det lutherske kætteri med dets krav om samvittighedsfrihed

101. La Rea 1996, s. 117-118, hvor det også fortælles, at »han opnåede megen frugt ved sin lære og sit eksempel, såvel i de indianske lande som i sit eget rige« (*hizo mucho fruto con su doctrina y ejemplo, así en las Indias como en su propio reino*).

102. Torquemada III, 1723, s. 503, la Rea 1996, s. 120, Vetancurt 1971, s. 115.

103. Espinosa 1945, s. 160: »vor Daciano var som en ny kirkens Hercules, da han gendrev deres fejltagelser med så stor energi og ånd, at han efterlod dem forvirrede og besejrede, men ikke forbedrede, fordi kætteriet er som en hydra med syv hoveder, at hugger man ét af, fødes der et andet i dets sted« (*como nuevo Hércules de la iglesia nuestro Daciano refundando sus errores con tanta energía y espiri-*

kan da også ses i et andet perspektiv, nemlig som et forsøg på at gøre Jacob, der kom fra et kættersk inficeret land, acceptabel i inkquisitionens øjne.¹⁰⁴

6. *Forlod Dacia for at komme til at leve blandt katolikker.* Sådan læser man hos Muñoz, og sådan kunne man selvfølgelig godt opfatte det, selv om man med lige så stor ret kunne sige, at han blev tvunget til at forlade Danmark, da han ikke ville aflægge sin ordensdragt.¹⁰⁵ Ordensgenera-len Gonzaga tilføjer ud af eget fadebur, at han havde »efterladt sig sine fædrene husguder og kære slægtninge og venner« (*patrijs laribus, carisque parentibus & amicis ... se relictis*),¹⁰⁶ hvilket ikke kun ekkoer Gen. 12.1, som er brugt som motto for denne artikel, men også viser, at Nybo Rasmussens udsagn om, at en ordensbroder som Jacob var død for verden og derved havde fravalgt sig sin familie, er en religiøs teori, som ikke deltes af ordensmedlemmerne selv.¹⁰⁷

7. *En biskop ønskede ham myrdet.* Inden Jacob forlod *Dacia*, havde han ifølge Muñoz en samtale med en luthersk sindet biskop. Denne, der var ramt af spedalskhed, skulle have forsøgt at få ham til at tilslutte sig det lutherske kætteri.¹⁰⁸ Biskoppen kunne dog ikke overbevise Jacob, hvor-

tu, que los dejaba confusos y vencidos, pero no enmendados, porque la herejía es como la hidra de siete cabezas, que cortada una luego le nace otra).

104. I de første ti år var det franciskanerne, der stod for inkquisitionen, fra 1532 til 1571 biskopperne og derefter det nyoprettede *Tribunal del Santo Oficio*, Richard Boyer: *Lives of the Bigamists: Marriage, Family, and Community in Colonial Mexico*, Albuquerque 1995, s. 17. Fra 1530'erne var det især protestanter, inkquisitionen holdt øje med, Richard E. Greenleaf: *The Mexican Inquisition of the Sixteenth Century*, Albuquerque 1969, s. 81-99.
105. *Kirkeordinansen 1537/39*, 1989, s. 114, 192-193. – Torquemada III, 1723, s. 503, siger, at som Jeremias rådede andre til at flygte fra Babylon (Jer. 50.8), således flygtede Jacob for at redde sin sjæl, og at det var Gud, der rådede denne patriark (Jacob) fra at være blandt afgudsdyrkere (lutheranerne). Ved desuden at citere Gen. 12.1 paralleliserer han ham også med Abraham. Hos la Rea 1996, s. 120, fortælles derimod, at Jacob forlod Danmark for at tage til *Las Indias*, hvortil han kom »som solen om morgenen« (*como el sol en la mañana*).
106. Gonzaga 1587, s. 1286.
107. Nybo Rasmussen 1986, s. 107.
108. Hvorvidt der endnu var spedalskhed i Danmark på dette tidspunkt, er tvivlsomt, men det er egentlig uvæsentligt, for oplysningen er helt i overensstemmelse med den middelalder-folkelige opfattelse, at indre fordærv også viser sig i det ydre. Om spedalskhed, se Vilh. Møller-Christensen i KL XVI, 1971, s. 470.

for han på italiensk beordrede sine tjenere til at dræbe ham, når han gik bort. Heldigvis forstod Jacobs *socius*, der var en lægbroder, dette sprog, så han kunne advare ham mod biskoppens skumle plan. Rød blev Jacob dog ikke, for han svarede blot: »Timen er ikke kommet; jeg har mange trængsler at udholde«. ¹⁰⁹ Med disse ord, der kombinerede en Jesus-udtalelse under brylluppet i Kana med Paulus' ord om hans fremtid i Jerusalem, ¹¹⁰ forlod han uskadt biskoppen. ¹¹¹ De senere ny-spanske forfattere betragter dette Jacobsvar som en profeti om hans senere virke i Michoacán. ¹¹²

Denne historie, der synes inspireret af bibeludsagnet: »Jeg redder dig af ondes vold og frier dig af voldsmands hånd« (Jer. 15.21), passer fint ind i den hagiografiske tradition. ¹¹³ Realhistorisk lider den imidlertid af flere brister. For det første er det temmelig usandsynligt, at ikke kun en dansk biskop, men også hans tjenestefolk og en franciskansk lægbroder skulle kunne tale og forstå italiensk; for det andet er der ingen forklaring på, hvorfor biskoppens tjenestefolk ikke adlød hans ordre. ¹¹⁴ Men spørger også sig selv, hvem den pågældende biskop kunne have været? ¹¹⁵ Hele historien virker suspekt, men derfor kan der godt ligge en kerne af sandhed i den, for det ville vel ikke være una-

109. Muñoz 1922, s. 396: *No es llegada la hora; que más trabajos tengo de padecer*. Torquemada III, 1723, s. 503, oplyser, at Jacob vidste, at Gud havde reddet Daniel i løvekulen, og derfor var sikker på, at han også ville redde ham, cf. Dan. 6,1-29.

110. Joh. 2,4: »Min time er endnu ikke kommet«, Acta 20,23: »Lænker og trængsler venter mig«. Henvisningen til Paulus er eksplicit hos Torquemada III, 1723, s. 503.

111. La Rea 1996, s. 119: »da han banede sig vej mellem tjenerne, var han som en tyr, som fri og modigt deler folk og ryster åget af nakken, idet den betvinger deres dristighed med en ildhu, som overvinder døden« (*rompiendo por medio de los ministros, fue como el toro, que libre y denodado parte la gente, y sacude la coyunda del cuello, enfrenando su atrevimiento con el furor con que triunfa de la muerte*). Dette rimer dog dårligt med Muñoz' beskrivelse af hans ro.

112. La Rea 1996, s. 119, Espinosa 1945, s. 161.

113. Episoden viser, at Jacob som alle hellige mænd måtte modstå Djævelens fristelser, samt at også han ønskedes dræbt af sine fjender, to topoi der findes i den ene helgenlegende efter den anden.

114. Torquemada III, 1723, s. 503, lader desuden episoden illustrere, hvad ondskaben kan udrette, når den ikke er bremset af Guds magtfulde hånd (*en él vemos lo que la malicia puede quando no es refrenada de la Mano Poderosa de Dios*).

115. Nybo Ramussen 1963a, s. 126 og 1963b, s. 335, foreslår, at han kunne være biskop Magnus i Schwerin, men det er ikke i overensstemmelse med de ny-spanske kilder. Om denne, se Josef Traeger, *Die Bischöfe des mittelalterlichen Bistums Schwerin*, Leipzig 1980-81, s. 174-183.

turligt, om Jacob, der som provincial var ansvarlig for de tilbageværende franciskanere, skulle have opsøgt en af de afsatte og fra fængslet løsladte biskopper for at drøfte den kongelige udvisningsordre med ham og få anbefalingsskrivelser og måske tillige rejsepenge for sig selv og sine medbrødre. Biskoppen kunne vel også have frarådet ham at rejse, men derfra og til at skulle have beordret ham myrdet, er dog et stykke. Som episoden fortælles af Muñoz, kan den kun betragtes som en myte, skabt for at forhindre, at Jacob kunne opfattes som crypto-lutheraner.

8. *Rejsen til Spanien*. Hos Muñoz er der ingen forklaring på, hvorfor Jacob drog til Spanien, men han mere end antyder, at formålet skyldtes ønsket om at komme til at virke som missionær i de nye lande hinsides havet.¹¹⁶ Dette afspejler den i det franciskanske miljø udbredte opfattelse, at hvad djævelen ved det lutherske kætteri havde frarøvet Gud af sjæle i den gamle verden, blev vundet igen ved brødrenes indsats i den nye.¹¹⁷ Men Muñoz tager fejl. Jacob forlod ikke *Dacia* for at rejse til Spanien. Han begav sig til Mecklenburg, herfra drog han kort efter den 19. april 1539 bort, og selv om han forventede at vende tilbage, er det som nævnt uvist, om han også gjorde det.

I juni 1541 holdt franciskanerobservanterne deres generalkapitel i Mântova i Norditalien.¹¹⁸ Som repræsentant for *Las Indias* deltog heri Jacobo de Testera, som siden 1529 havde været missionær i *Nueva España*, og som ifølge Mendieta kom tilbage medbringende *muchos religiosos* (mange ordensbrødre).¹¹⁹ Gætter man meget forkert, hvis man antager, at vor Jacob som dansk provincial har deltaget i dette møde og her er blevet klar over, at hans fremtid lå i den nye verden? Er det så, må Jacob have overdraget sit embedssegel til generalministeren, fået hans skriftlige tilladelse, sendt brev derom til sine danske medbrødre i Meck-

116. Hos Torquemada III, 1723, s. 504, Daza 1611, s. 117-118, og Vetancurt 1971, s. 115, er det dog først var efter ankomsten til Spanien, at Jacob blev klar over, at der var et stort behov for præster i den nye verden.

117. Mendieta I, 1973, s. 108, cf. Phelan 1956, s. 31.

118. Disse kapitler begyndte altid lørdag før pinse, hvilket i 1541 var den 4. juni, Heribert Holzapfel, *Handbuch der Geschichte des Franziskanerordens*, Freiburg 1909, s. 186-187.

119. Mendieta II, 1973, s. 188. Hos Vetancurt 1971, s. 84, var antallet 150, men det kan ikke bekræftes af sejlisterne, cf. Georges Baudot, *Utopia and History in Mexico: The First Chronicles of Mexican Civilization (1520-1579)*, Niwot 1995, s. 284.

lenburg og vandret med de Testera's følge til Spanien. Måske tiggede han fra dør til dør, som Muñoz beretter, men om han også blev udsat for de mange forhånelser og prøvelser, som han også fortæller, er knap så troligt. Det hører ligesom med til billedet af en ydmyg og hellig mand på vandring. Oplysningen herom er da også taget fra en beretning om Elisa i Det gamle Testamente.¹²⁰

9. *Mødet med kejseren.* Muñoz fortæller, at Jacob præsenterede sig for kejseren, og at denne gav ham *cédulas reales* (kongelige passersedler), så han kunne sejle til den nye verden. Men hverken Muñoz eller de senere forfattere ved, hvor i Spanien dette møde skulle have fundet sted.¹²¹ Jacob synes dog at have været i Madrid omkring årsskiftet 1541/42, for den 11. januar 1542 fik han og ni andre ordensbrødre efter først at have opnået provincialens accept af *Consejo de las Indias* en fælles tilladelse til at rejse til *Las Indias*.¹²² Kejseren var der måske også på dette tidspunkt. Efter sit mislykkede togt til Algier gik han nemlig i land i Cartagena i december 1541 og drog derfra videre over Murcia, Albacete, Ocaña, Toledo og Madrid til Valladolid, hvor han ankom i slutningen af januar 1542.¹²³

Trods Karl V's dybe engagement i den franciskanske mission er det dog et spørgsmål, om han efter ikke at have været i Spanien i tolv år har kunnet afse tid til at tale med en for ham totalt fremmed tiggermunk – han være nok så ydmyg og lærd. På sin hastige rejse fra Cartagena til Valladolid måtte der have været væsentligere sager på hans agenda og væsentligere personer at føre samtaler med, skulle man mene.¹²⁴ Men måske har der blot været tale om en kortvarig gruppeaudiens. Vigtigst er dog, at sejlisterne er tavse om, at Jacob i modsætning til enkelte an-

120. Hos Torquemada III, 1723, s. 504: er sammenligningen eksplicit: »drene spottede ham, som en anden Elisa, og kastede mudder på ham« (*los Muchachos lo escarnecian, como a otro Elisio, y le tiraban con lodo*), cf. 2. Kong. 2,23.

121. La Rea 1996, s. 120, oplyser dog, at Jacob drog til »det spanske hof« (*la corte de España*). I Lundin 1961, s. 184, oversættes det fejlagtigt med »Spaniens hovedstad«, hvilket er en anakronisme, for Spanien bestod dengang af flere riger med hver sin hovedstad.

122. Seoane 1957, s. 156.

123. Karl Brandi, *Kaiser Karl V. Werden und Schicksal einer Persönlichkeit und eines Weltreiches*, I, München 1937, s. 392, 545.

124. Hans rejserute på nutidige veje er på 667 km., hvilket giver en gennemsnitlig dagsmarch på lidt over 30 km.

dre skulle have haft en *licentia del Emperador*.¹²⁵ Beretningen om hans personlige møde med kejseren må derfor betragtes som en myte, skabt for at give hans tilstedeværelse i Michoacán et skær af legitimitet i den eftertid, hvor alle ikke-spaniere havde forbud mod at opholde sig i De indianske Lande.¹²⁶

5. De ny-spanske kilder: Jacob i den nye verden

1. *Overfarten og ankomsten til Nueva España*.¹²⁷ Ingen af de ny-spanske forfattere har beretninger herom, men fra sejllisterne ved vi, at den 8. marts 1542 betalte Jacob og fem af de ni franciskanere, der den 11. januar havde fået indianerkontorets tilladelse, kaptajn Francisco Sánchez på skibet *La Trinidad* for overfart, forplejning og transport af deres bøger.¹²⁸ Hvornår hans skib afsejlede fra Sevilla, foreligger der ingen oplysning om, men formentlig er det først sket i april.¹²⁹

125. Seoane 1957, s. 144, 148, 150, 163.

126. Fra 1538 var *Las Indias* officielt lukket for alle ikke-spaniere. Det blev dog tolket således, at også andre af kejserens undersåtter (nederlandere, tyskere m.v.) kunne få lov til at rejse til den nye verden. Senere omkring 1560 beordrede Philip II alle franciskanere, der ikke var spaniere eller af spansk afstamning, at sejle tilbage til Europa, men dette forbud blev, som vi kan se i Jacobs og flere andres tilfælde, ikke håndhævet, cf. McAndrew 1969, s. 29, Liss 1975, s. 44, 99. Oplysningen om, at han opsøgte kejseren og fik hans tilladelse, står desuden i modstrid med Muñoz' udsagn om, at han aldrig søgte herskernes gunst. Det er formentlig tilladelsen, givet af *Consejo de las Indias* i kongens navn, der senere er blevet opfattet som værende udstedt af Karl V. – Nybo Rasmussen 1965a, s. 135, hævder, at kejseren »tog sig påfaldende meget af ham i Spanien«, og regner 1986, s. 120, med, at samtalen med kejseren også har drejet sig om mulighederne for at genindsætte Christian II eller få indsat en af hans arvinger som dansk konge samt om katolicismens genindførelse, men det er selvfølgelig ren digt.

127. Nybo Rasmussen 1974, s. 66, tager fejl, når han skriver, at »Es war die erste bekannte Reise eines Nordländers über den Atlantik in die Neue Welt seit den berühmten Fahrten der alten Wikinger nach 'Winland' um das Jahr 1000«, for den første var den norske franciskaner Petrus, som døde i Toledo i 1519, Wadding 1736, s. 91.

128. Seoane 1957, s. 156-7. – Nybo Rasmussen 1963a, s. 118 og 1963b, s. 325, oplyser, at de var 6 i alt, et tal, som 1974, s. 66, er vokset til 8, og 1986, s. 51, og 2003, s. 33, til 10.

129. Således Carrillo Cázares 2003, s. 17, hvilket nok er korrekt, for den normale sejperiode vestover var fra april til august. Sejlede man tidligere eller senere, fik man modvind, hvilket gjorde rejsetiden betragtelig længere, Ross Hassig: *Mexico and the Spanish Conquest*, Norman 2006, s. 69. – Nybo Rasmussen 1963a, s. 118, og 1963b, s. 325, nævner marts som afrejsemåned.

Efter to-tre måneders sejlads kom Jacob og hans medbrødre til den fjerde del af verden. Det var her paradiset befandt sig,¹³⁰ hvor efterkommerne af jødernes tabte stammer levede,¹³¹ og hvor Jesu genkomst ville finde sted og tusindårsriget begynde, når de indfødte havde omvendt sig og modtaget dåben.¹³² Men det var også her, de krigeriske amazoners rige og de mest besynderlige skabninger fandtes: mennesker med hundehoveder og haler, hovedløse mennesker med øjne på brystet eller maven og kvinder med skæg.¹³³ At komme til denne fremmede og farlige verden, der også havde en ganske anderledes flora og fauna, må for Jacob have været lidt af et kulturchok.

Den 14. august 1542 betalte Jacob og de øvrige franciskanere en muldyrsdriver i Veracruz 56 pesos for *nueve bestias* (nye dyr), fordi de var syge og ikke kunne rejse til fods. Den 7. september erlagde de derpå den sidste rate af betalingen for overfarten og kunne begynde den næsten 450 km lange ridetur fra Veracruz.¹³⁴ I stegende hede red de forbi vulkanerne Popocatepetl (Rygende Bjerg) og Iztaccihuatl (Hvide Kvinde) og gennem tusindvis af åer og vandløb, inden de til sidst nåede til Méxica-folkets gamle hovedstad Tenochtitlán i 2.200 meters højde.

2. *Jacobs karriere*. Uden at de ny-spanske forfattere beretter herom, må vi formode, at de nyankomne franciskanere straks ved ankomsten har

130. Luis Weckmann: »The Middle Ages in the Conquest of America«, *Speculum* 26, 1951, s. 131.

131. Det var en udbredt opfattelse i 1500-tallet, at indianerne var efterkommere af de ti jødiske stammer, der ikke var vendt tilbage fra det babyloniske fangenskab. Den spanske jesuit José de Acosta var en af de få, der betvivlede dette, for nok var de som jøderne frygtssomme, eftergivende og løgnagtige, men de manglede et alfabet, var ikke omskårne og griske og havde ingen erindring om loven og profeterne, *The Natural & Moral History of the Indies* (Reprinted from the English Translated Edition of Edward Grimston, 1604), New York 1970, s. 66-69. Mendieta, der selv mente, at de nok snarere stammede ned fra de jøder, der var flygtet i forbindelse med romernes indtagelse af Jerusalem i 70, svarede herpå, at de havde glemt deres jødiske alfabet og skikke under deres lange vandring fra Palæstina, Mendieta II, 1973, s. 112, cf. Phelan 1956, s. 24-26.

132. Verástique 2000, s. 102.

133. Weckmann 1951, s. 132-133, cf. Irving A. Leonard, »Conquerors and Amazons in Mexico«, i Lewis Hanke, *Reading in Latin American History* 1, New York 1966, s. 125-135.

134. Seoane 1957, s. 157. Derfor er det forkert, når Nybo Rasmussen 1974, s. 66 siger, at de 14. august fortsatte rejsen til México-Tenochtitlán. Fejlen gentages af Carrillo Cázares 2003, s. 17.

opsøgt fray Marcos de Niza, der på det tidspunkt var provincial,¹³⁵ givet ham deres *littere testimoniales* og andre akkreditiver og fået ophold i klostret i México-Tenochtitlán. Herefter har de skullet tilpasse sig og lære de fremmede forhold at kende. Muñoz fortæller, at Jacob virkede i ordensprovinsen Santo Evangelio i nogle år, men hvor kan han ikke oplyse.¹³⁶ Oplysningen konflikter dog med Jacobs eget udsagn i 1559, at han havde været 16 år i Michoacán, hvorfor han må være kommet til denne provins, hvor høsten var stor og arbejderne få, allerede i 1543.¹³⁷ Desuden er den i modstrid med den i hvert fald senere normale praksis straks ved ankomsten at dele de modtagne brødre og sende en trediedel af dem til Michoacán.¹³⁸ Muñoz ved heller ikke, om han lærte sig náhuatl, der var det indianersprog, som blev benyttet som *lingua franca* i det multi-linguistiske *Nueva España*, og som var det eneste fællessprog indtil indførelsen af spansk under Carlos III (1759-1788). Det er Mendieta den eneste, der kan fortælle.¹³⁹ Om han for at kunne udtale de fremmedartede lyde nogenlunde forståeligt for indianerne fik trukket et par fortænder ud, melder historien intet om.¹⁴⁰

Michoacán var et af de tre kustodier i ordensprovinsen Santo Evangelio. Det var purhépecha-folkets land på 70.000 kvadratkilometer (altså næsten dobbelt så stort som Danmark) og beboedes af tre folkeslag: purhépecha, otomí og náhua, det sidste i egnene omkring Pátzcuaro-søen.¹⁴¹ Her lærte Jacob takket være St. Michaels hjælp hurtigt at

135. Vetancurt 1971, s. 149.

136. López 1922, s. 396. Gentages af Torquemada III, 1723, s. 504, mens det hos la Rea 1996, s. 120, fortælles, at han var der i nogle dage (*algunos días*), og hos Espinosa 1945, s. 165, i nogen tid (*algún tiempo*). Nybo Rasmussen 1974, s. 67, følger de sidste, når han siger, at han »ziemlich bald« blev sendt til Michoacán. – Liss 1975, s. 92, nævner, at Jacob var aktiv blandt purhépecha-folket i 1525, en fejl der går tilbage til *Códice franciscana siglo XVI* (*Nueva colección de documentos para la historia de México II*, udg. af Joaquín García Icazbalceta), México 1889, genoptrykt Nendeln 1971, s. xvii.

137. *Bibliografía Mexicana del siglo XVI: Catálogo razonado de libros impressos en México de 1539 a 1600*, red. Joaquín García Icazbalceta (Nueva edición por Agustín Millares Carlo), México 1954, s. 153.

138. Mendieta II, 1973, s. 19.

139. Mendieta II, 1973, s. 19.

140. Det lod de første franciskanere gøre og fulgte heri kirkefaderen Hieronymus' eksempel, for han skulle ifølge legenden have fået trukket et par tænder ud for bedre at kunne tale hebraisk, cf. *Cartas de Indias*, 1877, s. 63.

141. Warren 1985, s. 9. Spanierne kaldte den første befolkningsgruppe *tarasco* og deres sprog *tarasca*, men da disse ord har en pejorativ betydning som lede og væm-

tale og forstå purhépecha.¹⁴² I begyndelsen af maj 1552 var han en af de fire definitorer¹⁴³ på kustodiekapitlet i Guadalajara i den nuværende provins Jalisco og medunderskrev den 8. maj sammen med de andre definitorer *custos* fray Ángel de Valencia's brev til kejseren om missionens tilstand og problemer for at få ham til at sende flere præster.¹⁴⁴ Senere var han selv *custos* i årene 1554-57.¹⁴⁵ Derudover vides han at have været guardian i to klostre, først i Tzintzuntán (omkring 1558) og siden i Tarecuato.¹⁴⁶ Ifølge Muñoz var begge byer udelukkende beboet af indianere og havde som de andre indianerbyer ganske få ordensbrødre (to, tre eller fire).¹⁴⁷ Det var dog i 1584. På Jacobs tid var der færre, for Mendieta kan 1569 fortælle, at der næppe var flere end 50 franciskannerne i den hele apostelprovins, og at der kun boede to ordensbrødre i hvert kloster, ja nogle steder sågar blot én.¹⁴⁸ Da det især var de gamle brødre, der boede alene, er det et spørgsmål, hvor megen kontakt Jacob efter de første år havde med sine ordensfæller.

De senere forfattere ved også, at Jacob tog initiativet til og fik indianerne til at bygge en kirke og et kloster i Zacapu, 35-40 km. fra

melse, har jeg som de fleste nyere historikere valgt at bruge indianernes egen nutidige betegnelse *purhépecha*, cf. Verástique 2000, s. 10.

142. Franciskannerne gjorde ærkeenglen Michael til sprogenes patron og indførte en daglig bøn til ham for at få hjælp i deres tilegnelse af de indfødtes sprog, McAndrew 1969, s. 69.

143. På hvert kustodie-, provins- og generalkapitel valgtes fire *definitorer* til at lede møderne. Ved disses afslutning ophørte deres funktion, så der var ikke tale om, at man kunne være definitor i en årrække, som Steidl 1929a, s. 275, 1929b, s. 167, skriver, cf. Holzapfel 1909, s. 189. – Det er formentlig denne fejlagtige opfattelse, der har fået ham til at mene, at Jacobs første virke var i Jalisco-regionen.

144. *Cartas de Indias*, Madrid 1877, s. 103-118. I *Códice franciscano* 1889/1971, s. 217-219, findes endnu et brev fra samme kustodiemøde, dateret 20. maj 1552. Skønt en del kortere og ikke ganske identisk med hensyn til indhold, synes det at være en senere, stærkt forkortet afskrift af det første, hvis det da ikke er en afskrift af dettes koncept, cf. Streit 2, 1924, s. 152-153.

145. Espinosa 1945, s. 114.

146. Carrillo Cázares 2003, s. 17, gør ham også til guardian for klostret i Pátzcuaro, hvilket kan være korrekt, selv om ingen af de ny-spanske forfattere har oplysning herom.

147. López 1922, s. 389-390. – Af disse byer skulle Tzintzuntzáns befolkningstal fra 1520'erne til 1639 være faldet fra mellem 25.000 og 35.000 til 2.500, så det har været lidt af en spøgelsesby, Jacob kom til at virke i, cf. George M. Foster: *Empire's Children: The People of Tzintzuntzan* (Smithsonian Institute of Social Anthropology Publication 6), Mexico 1948, s. 28 n. 3, Warren 1985, s. 6.

148. *Códice franciscana* 1889/1971, s. 2.

Tzintzuntzán,¹⁴⁹ samt at han skulle have grundlagt byen Arancaragua sydvest for Zacapu.¹⁵⁰ At opførelsen af kirken og klostret skete ved hjælp af indianske slaver eller tvangsarbejdere, og at der ved bygrundlæggelsen var tale om tvangsflytning af indianerne for bedre at kunne kontrollere dem, fortælles selvfølgelig ikke.¹⁵¹

Muñoz ved endvidere, at Jacob instruerede indianerne og trøstede dem, når de fra de fjerneste egne kom for at tale med ham om deres lidelser; at han velsignede deres syge børn; samt at han uddelte brød, han havde velsignet, til de syge og helbredte på den måde mange. Han var så god, så ydmyg og så imødekommende, at han »stjal« alles hjerter.¹⁵² Men også spanierne satte pris på Jacob, for de kom i stort tal for at skrifte hos ham på grund af hans ry for hellighed og lærdom. Uden nærmere forklaring siger Nybo Rasmussen, at det skyldtes, at »die Erteilung des Bußsakramentes nach modernen Richtlinien von ihm geübt wurde, im Gegensatz zu den früheren mittelalterlichen«.¹⁵³ Det er dog en tvivlsom påstand, ikke mindst fordi Tridentinerkoncilets reformer først blev implementeret i Mexico efter Jacobs død.¹⁵⁴ At afvise, at der

149. Ifl. George Kubler: *Mexican Architecture of the Sixteenth Century*, vol. 2, New Haven 1948, s. 493 skete det i 1548.

150. La Rea 1996, s. 121, Vetancurt 1971, s. 116, Espinosa 1945, s. 88, 328, Beaumont, IV, 1874, s. 23. La Rea ved også, at han grundlagde byen Queréqaro, cf. Robert Ricard: *The Spiritual Conquest of Mexico: An Essay on the Apostolate and the Evangelizing Methods of the Mendicant Orders in New Spain, 1523-1572*, Berkeley & Los Angeles 1966, s. 138, men det er en by, hvis eksistens ingen i dag kender. – Steidl 1929b, s. 167, oplyser, at han tillige var en af grundlæggerne af ordensprovinsen San Pedro y San Pablo, men det fremgår ikke af kilderne.

151. Cf. Ricard 1966, s. 170-171, Charles Gibson, *The Aztecs Under Spanish Rule. A History of the Indians of the Valley of Mexico 1519-1810*, Stanford 1964, s. 118-119, William B. Taylor, *Drinking, Homicide, and Rebellion in Colonial Mexican Villages*, Stanford 1979, s. 15, James Krippner-Martínez, *Rereading the Conquest: Power, Politics, and the History of Early Colonial Michoacán, México, 1521-1565*, University Park 2001, s. 58. Ifl. Jacobs biskop, Vasco de Quiroga, måtte indianerne samles i byer, fordi »de var spredt som dyr på marken uden god orden«. Cf. også den franciskanske ordensbroder Motolinía's brev til kongen 1550: »Det er nødvendigt at samle indianerne i landsbyer, for derved bliver det lettere at kristne og civilisere dem«, Ricard 1966, s. 136. Samtidig blev de dog også mere udsat for de smitsomme sygdomme, missionærerne bragte med sig, Verástique 2000, s. 96.

152. Torquemada III, 1723, s. 504, paralleliserer ham med den hellige Bonaventura, om hvem der siges det samme.

153. Nybo Rasmussen 1963b, s. 31.

154. *Códice Mendieta I*, (*Nueva colección de documentos para la historia de México IV*, red. Joaquín Gracia Icazbalceta), México 1892, genoptr. Nendeln 1971, s. 186-

skulle have været enkelte spaniere, der ønskede at skrifte for ham, kan man selvfølgelig ikke, men i større målestok er det næppe sket, for dels var de byer, hvori Jacob virkede, som nævnt rene indianerbyer, dels var det franciskanernes erklærede politik at holde de to befolkningsgrupper skarpt adskilt for at forhindre, at de efter deres opfattelse umoralske spaniere skulle fordærve indianernes barnlige og letpåvirkelige sind.¹⁵⁵ De indfødte betragtedes nemlig som *niños con barbas* (børn med skæg) eller som blødt voks, der let lod sig præge – også af enhver umoralitet, hvorfor de havde brug for franciskanerne til at opdrage og retlede dem.¹⁵⁶ En konsekvens af denne paternalistiske segregations- eller apartheidspolitik var, at franciskanerne modsatte sig ethvert krav fra *Consejo de Indias* i Madrid om at lære indianerne spansk.¹⁵⁷

Muñoz ved desuden, at Jacob aldrig drak vin og aldrig red eller sad på en hest. Det sidste er ikke ganske korrekt, for hans rejse fra Veracruz til México-Tenochtitlán foregik som nævnt på ryggen af et muldyr. Ud af eget fadebur tilføjer la Rea, at selv ikke når det sneede, drak han vin. Sidstnævnte kan desuden oplyse, at Jacob døbte utallige, fik revet mange gudestatuer ned og fordrevet talrige dæmoner.¹⁵⁸ Videre at han bar sin ordensdragt direkte på kroppen, samt at han gik barfodet i alt terræn og kunne gå hurtigere end indianerne kunne ride, selv når de red

189, cf. Johann Specker: *Die Missionsmethode in Spanisch-Amerika im 16. Jahrhundert*, (*Neue Zeitschrift für Missionswissenschaft*. Supplementa, IV), 1953, s. 36-37. Desuden blev *Rituale Romanum*, der implementerede koncilbeslutningerne, først trykt i 1614, Herman Reifenberg, »Rituale«, *Lexikon für Theologie und Kirche*, 8, Freiburg 1999, s. 1208.

155. Ricard 1966, s. 290, Phelan 1956, s. 82, Verástique 2000, s. 122. – Mendieta II, 1973, s. 94, forklarede forskellen mellem indianerne og spanierne på basis af den antikke teori om de fire legemsvæsker: De indfødtes normale kost bestod af tortillas, urter og chili, som ikke fremkaldte de overflødige legemsvæsker, der måtte udstødes fra kroppen i form af vrede, begær og stridbarhed. Yderligere bemærkede han, at mange indfødte havde overtaget spaniernes kostvarer, herunder spising af kød, med det resultat, at overflødige legemsvæsker blev skabt i deres krop, hvilket fik dem til at opføre sig ligeså umoralsk som europæerne, cf. Phelan 1956, s. 57.
156. Mendieta I, 14-15, *Códice Mendieta* I, 1892/1971, s. 44, II, 1892/1971, s. 81-84, *Cartas de religiosos* 1886/1971, s. 15, cf. Phelan 1956, s. 58, Krippner-Martínez 2001, s. 75.
157. Ricard 1966, s. 51-52, Lockhart 1992, s. 263. – Den franciskanske *indianista* (»indianerven«) Motolinía havde rådet kongen til ikke at tillade det, for kunne de spansk, ville de betragte sig som ligeværdige med europæerne, Liss 1975, s. 76.
158. Bag den sidste information lå formentlig opfattelsen, at hvor en messe én gang var blevet fejret, derfra ville dæmonerne for evigt være fordrevet, Baumgartner 1971, s. 228.

i galop.¹⁵⁹ Den sidste information er selvfølgelig ganske usand, blandt andet fordi det var indianerne forbudt at ride på heste.¹⁶⁰ Endelig berettes, at Jacob under en natlig bøn til de tilstedeværende indianeres forbløffelse blev løftet op i luften, men det er en mirakuløs hændelse, som også fortælles om hans medbroder Martín de la Coruña.¹⁶¹

3. *Nadveruddeling til indianerne.* Muñoz og med ham alle de senere forfattere hævder, at Jacob var den første, der uddelte nadverens sakramente til indianerne i Michoacán. Oplysningen konflikter dog med opfattelsen blandt de konkurrerende augustinereremitter, for hos dem var det deres ordensbroder Alonso de la Vera Cruz, der havde været den første.¹⁶²

Langt fra alle ordensbrødre og præster fulgte imidlertid Jacobs og Alonso's eksempel. Tværtimod vedblev spørgsmålet om uddeling af nadveren til de indfødte, der var blevet tilladt af *Junta eclesiástica* i 1539, fortsat at være omdiskuteret.¹⁶³ Derfor kan Mendieta fortælle, at lægbroderen Miguel de Estibaliz den 6. december 1591 i overværelse af tre vidner lod den kongelige notar Estéban de Coto i Guaxozingo (Huejotzingo) udfærdige en beediget erklæring om, hvad han havde oplevet over fyrretyve år tidligere:

da guardianen i det nævnte kloster i Zinzonza [Tzintzuntzán], som hed broder Pedro de Reyna, var i færd med at uddele nadverens allerhelligste sakramente til mange indianere, så den omtalte broder Miguel de Estibaliz, der stod med et tændt alterlys i hånden for at hjælpe den nævnte guardian, at en indiansk kvinde trådte nærmere for at modtage nadveren, [og] at en af de indviede oblater, som den nævnte guardian holdt i hænderne for at give den til de indianere, som stod dér, kom fra den nævnte guardians hænder til

159. La Rea 1996, s. 121-122. – Mendieta I, 1971, s. 152-153, fortæller, at de første franciskanere i Mexico gik barfodet og bar ordensdragten direkte på kroppen, samt at de hverken drak vin eller red, så Jacob paralleliseres hermed med disse.

160. Charles Gibson: »Indian Societies under Spanish Rule«, *Colonial Spanish America*, red. Leslie Bethell, Cambridge 1987, s. 392.

161. Vetancurt 1971, s. 105, cf. Warren 1985, s. 85.

162. *Bibliografía Mexicana* 1954, s. 141-142, *Códice franciscano*, 1889/1971, s. xvii. – Nybo Rasmussen 1974, s. 69-71, anser fray Alonso for at have været den første og underkender altså på dette punkt de franciskanske kilders troværdighed.

163. Herom Specker 1953, s. 161-166.

den nævnte indianerkvindes mund, og at hun modtog den. Og at den nævnte guardian mente, at broder Miguel de Estibaliz havde taget fejl, da han fortalte den nævnte guardian, at hun ikke havde hentet den, men at han havde set den flyve gennem luften til den nævnte indianerkvindes mund. Og for at blive overbevist herom, at den nævnte guardian gik hen til indianerkvinden og åbnede hendes mund for at se, om den var der, og at den nævnte indianerkvinde fortalte ham, hvordan hun havde modtaget den nævnte oblat.¹⁶⁴

Denne mirakuløse hændelse, der fandt sted i en klosterkirke 500 km fra Huejotzingo, fortælles også af Torquemada, la Rea og Espinosa.¹⁶⁵ Intetsteds sættes den dog i direkte forbindelse med Jacob, men la Rea ser miraklet som et vidnesbyrd om, at Jacob ikke tog fejl, når han uddelte sakramentet til indianerne. Men miraklet beviser ingenting. Alle de øvrige indianere modtog jo nadveren uden hjælp fra oven! Man spørger også sig selv, hvorfor denne kvinde, der tydeligvis har stået i rækken af *comuniolácatlos*, ikke har skullet vente, til det blev hendes tur?¹⁶⁶

4. *Striden med Gaona*. I årene 1816-21 udgav dekanen ved domkirken i Ciudad de México José Mariano Beristáin de Souza et *biblioteca* over den spansk-nordamerikanske litteratur. Heri omtales to anonyme skrif-

164. Mendieta II, 1973, s. 66: *que el guardián del dicho convento de Zinzonza, que se decía Fr. Pedro de Reyna, estando administrando el santísimo sacramento de la comunión a muchos indios, vio el dicho Fr. Miguel de Estibaliz, estando con un cirio encendido en la mano ayudando al dicho guardián, que llegando cerca de una india que estaba para comulgar, una forma de las que el dicho guardián tenía consagradas en las manos para dar a los indios que allí estaban, una de ellas se fue de las manos de dicho guardián a la boca de la dicha india, y la recibió. Y el dicho guardián entendiendo que se le había caído Fr. Miguel de Estibaliz le dijo al dicho guardián que no la buscasse, porque él la había visto ir por el aire a la boca de la dicha india. Y el dicho guardián para satisfacerse de esto se llegó a la india y le hizo abrir la boca para ver si estaba allí, y la dicha india le dijo cómo ya había recibido la dicha forma.*

165. Torquemada III, 1723, s. 189-190, la Rea 1996, s. 125-126, Espinosa 1945, s. 172. Hos den første og sidste fandt begivenheden sted i 1540, hos la Rea i 1546. Var den første datering korrekt, modbeviser den udsagnet om, at Jacob var den første, for han kom som nævnt først til den nye verden i 1542. – Hos Nybo Rasmussen 1963b, s. 328, dateres episoden derfor til ca. 1550.

166. Franciskanerne kaldte en indianer, der var værdig til at modtage sakramentet, for *comuniolácatl*, hvilket er et godt eksempel på, hvordan et uoversætteligt kristent begreb blev gengivet på náhuatl, McAndrew 1969, s. 85.

ter, af hvilke den første *sin duda* (uden tvivl) var skrevet af Jacob. Dens titel var *Declamación del Pueblo Bárbaro de los Indios, que habiendo recibido el Bautismo, desean recibir los demás Sacramentos* (Erklæring om indianernes barbariske folkeslag, som efter at have fået dåben bør modtage de øvrige sakramenter). Det andet skrift, som Beristáin tilskriver Jacob, var på latin, men dets titel var ham ubekendt.¹⁶⁷ Han ved dog, at det fremkaldte et modskrift fra en anden franciskaner ved navn Juan de Gaona.

Fra dennes skrift, hvis titel var *Antidota quarundam Propositionum cujusdam famigeratissimi theologi: R. admodum P.F. Joanni a Sancto Francisco Provinciali Sancti Evangelii nuncupata* (Lægemidler mod nogle teser af en meget berømt teolog, bekendtgjort for den såre ærværdige fader, broder Juan de San Francisco, Det hellige Evangeliums provincial), har Beristáin gengivet enkelte af Jacobs teser og Gaona's svar herpå.¹⁶⁸

Den første var: »At etablere troen på Jesus Christus uden et tilstrækkeligt antal præster og uden at gøre brug af sakramenterne, der er nødvendige for frelsen, er at etablere en tro uden Helligånden«. ¹⁶⁹ Derudover skulle Jacob have kritiseret, at nadverens sakramente blev nægtet indianerne samt have haft indvendinger mod de øvrige sakramenters forvaltning: »Hvad skal jeg dernæst sige om den sidste olie? Nu er der

167. José Mariano Beristáin de Souza, *Biblioteca Hispano Americana Septentrional o Catálogo y Noticias de los Literatos (1521-1850)* II, México 1947, s. 188. - Steidl 1929, s. 167, betragter det første skrift som »et Stridsskrift, der bekæmper den herskende Missionspraksis at udelukke Indianerne fra de højere Vielser«, men det kan næppe slutes ud fra dets titel. Uden at have set skriftet kan man heller ikke vide, om det har behandlet dette spørgsmål, for hverken Grijalva eller Basalenque omtaler præstevielsens sakramente i deres redegørelser for, hvordan augustinerne forvaltede sakramenterne til indianerne, Juan de Grijalva: *Crónica de la Orden de N.P.S. Agustín en las provincias de la Nueva España* (1629), (Biblioteca Perrua 85), México 1985, s. 99-112, Diego Basalenque: *Historia de la provincia de San Nicolás de Tolentino de Michoacán del Orden de N.P.S. Agustín* (1673), (Colección México Heróica 18), México 1963, s. 32-42.

168. Beristáin de Souza 1947, s. 188, 340. Gaona's skrift er dateret *Mexici Kal. Maii 1553*, dvs. 1. maj 1553. Ifl. Vetancurt 1971, s. 150, var Juan de San Francisco provincial 1552-55. - Om Gaona, se Joaquín García Icazbalceta, *Opusculos y biografías*, México 1973, s. 117-123. - Carrillo Cázares 2003, s. 23, oversætter titlen: »Modgift mod nogle påstande af en vis tilsyneladende berømt teolog«, hvilket må siges at være en tendentiøs gengivelse.

169. *Fundare Fidem Jesu Christi sine sufficientibus ministris et sine usu Sacramentorum ad salutem necessariorum, est fundare Fidem sine Spiritu Sancto.*

udgået en befaling fra México [By], at den ikke skal gives til indianerne, skønt den fortjenstsfulde generalkommissær fader Martin [de Valencia] gav os mulighed for at yde den, og at den salige Jacob, Herren Jesu Christi udsending, lærer os i sit brev: Er nogen syg o.s.v.«.¹⁷⁰

Hvad Gaona har svaret herpå, vides ikke, men det skulle ifølge Beristáin have været et *larga, docta y nerviosamente*, altså et langt, klogt og kraftfuldt svar, der redegjorde for praksis og forklarede den på baggrund på forholdene i den nye verden.¹⁷¹ Hertil skulle Jacob have repliceret: »Ja, således er denne kirke i det vestlige Indien indrettet; altså bygger den ikke på Helligånden«. ¹⁷² Gaona afviste selvfølgelig dette som en uhyrlig påstand og sluttede med ordene: »Fader Jacob, ordensbroder, gammel, præst, og engang knyttet til mig i et meget nært venskab, jeg beder dig så ydmygt, hvad er der i sagen, at du så heftigt angriber os alle og forbryderisk opdigter så hårdnakkede og kætterske anklager?«¹⁷³

Sidst i Gaona's skrift findes en bemærkning, skrevet af en anden: »Broder Jacob Daciano trak alle de ovenfor nævnte anklager tilbage, således som det fremgår af hans underskrift på originalen, fra hvilken disse anklager er kopieret, som er i fader, broder Domingo Arizaga i provinsen Det hellige Evangeliums besiddelse«. ¹⁷⁴ Heraf fremgår, at Beristáin ikke har set originalmanuskriptet, men blot en afskrift eller måske snarere et kort referat deraf med enkelte citater.¹⁷⁵

170. *De Extrema Unctione denique quid dicam? Jam exiit praeceptum de Mexico, ut nullis Indis detur; quamvis Pater Martinus Comissarius Generalis merito dignus, dedit nobis facultatem illam ministrandi; immo Beatus Jacobus, Legatus Domini Jesu Christi, in sua Epistola nos docet: Infirmitur quis, etc.* Cf. Jak. 5,14: »Er nogen iblandt jer syg, skal han kalde menighedens ældste til sig, og de skal bede over ham, efter at de i Herrens navn har salvet ham med olie«.

171. Uden kendskab til dem karakteriserer Nybo Rasmussen 1974, s. 89, Gaona's argumenter som værende »ziemlich wertlos«.

172. *Haec Ecclesia in Occidentali India sic instituta est; ergo non est in Spiritu Sancto fundata.*

173. *Pater Jacobo, religioso, senex, sacerdos, et quondam mihi amicitia conjunctissime, Te quam humillime rogo quid est in causa, ut adeo acerrime in omnes nos inveharis, et tamquam pertinaces et haereseos crimine irretitos confingas?*

174. *De todas las cosas arriba dichas se retrató Fr. Jacobo Daciano, como por su firma aparece en el original, de donde estas cosas se copiaron, el cual está en poder del P. Fr. Domingo Arezaga, de la Provincia del Santo Evangelio.* – Domingo de Arizaga var provincial for provinsen Santo Evangelio 1578-80 og 1589-92, Vetancurt 1971, s. 150.

175. Beristáin de Souza II, 1947, s. 340, oplyser da også selv, at det er en afskrift, han har fundet og læst. – Nybo Rasmussen 1974, s. 36, regner med, at han også har set

Beristáin er imidlertid ikke den eneste, der kan fortælle om denne interne strid blandt franciskanerne, for også Mendieta har en omtale af den:

En meget lærd fremmed for rigerne i Spanien, som kom til disse egne, førte sig frem i tillid til sin klogskab ved at påstå, at denne nye indianske kirke var faret vild ved ikke at antage indfødte præster fra de omvendte ligesom i den ældste kirke; han fastholdt den mening, at indianerne burde modtage de hellige vielser og blive præster i kirken. Og den meget lærde og meget fromme fader, broder Juan de Gaona overbeviste ham om hans fejltagelse i en offentlig disputation, og han pålagde ham at gøre bod. Og dette hans forsvarsskrift, som han udarbejdede skriftligt, er stadig den dag i dag bevaret hos os.¹⁷⁶

Mendieta's beretning adskiller sig på flere punkter fra omtalen hos Beristáin. Først angives titlen på Gaona's skrift forskelligt (*Antidota* vs. *Apologia*). Dernæst er Gaona's modstander anonymiseret, men om det skyldes en bevidst udeladelse af hans navn, som Nybo Rasmussen mener, eller blot uvidenhed eller glemsomhed, kan næppe afgøres. Videre har Mendieta en divergerende opfattelse af stridens indhold, men det kan være forårsaget af, at omtalen hos ham indgår i en diskurs om indfødte præster, hvorfor han ikke har medtaget de andre af Jacobs kritikpunkter.¹⁷⁷ Endelig er der selve stridens forløb. Hos Mendieta er der tale om en mundtlig disputation, der førte til en skriftligt udarbejdet apologi fra Gaona's side, hos Beristáin om en skriftlig debat. Skulle det sidste have været tilfældet, bliver det dog svært at forklare, hvordan Jacobs

Jacobs skrift, men var det korrekt, må det undre, at han ikke kendte dets titel.

176. Mendieta II, 1973, s. 61: *Un gran letrado extranjero de los reinos de España que pasó a estas partes, confiado en su saber, presumió afirmar que esta nueva Iglesia india iba errada por no tener ministros naturales de los convertidos, como la Iglesia primitiva; teniendo esta opinión, que a los indios se debían dar órdenes sacros y hacerlos ministros de la Iglesia. Y el doctísimo y religiosísimo padre Fr. Juan de Gaona lo convenció de su error en pública disputa, y lo obligó a que hiciese penitencia. Y esta su apologia que puso en escrito, está en pie, hoy día entre nosotros.* Den sidste oplysning konflikter dog med Mendieta II, s. 202, for her fortælles, at Gaona's skrift er gået tabt, fordi det ikke blev trykt (*aunque no está impresa, y a esta causa por ventura se perderá*). Dette viser, at ej heller Mendieta, som Nybo Rasmussen 1974, s. 51, tror, har set Gaona's skrift.

177. Nybo Rasmussen 1974, s. 64, oplyser, at striden primært har handlet om indianernes adgang til præstestanden, men var det så, må det undre, at Beristáin eller hans kilde ganske har overset det.

»underkastelseserklæring« kunne blive påført Gaona's skrift. De opholdt sig jo normalt i to forskellige kustodier, flere hundrede kilometer fra hinanden. Hvordan striden er forløbet, er altså ikke ganske klart.¹⁷⁸

For nylig har den mexicanske præst Carrillo Cázares forsøgt at rekonstruere debatten på grundlag af, hvad han mente, var skjulte citater i omtalen af Jacobs og Gaona's skrifter.¹⁷⁹ Af syv postulerede Jacob-citater skulle ét stamme fra Beristáin og fire fra Torquemada. Omvendt er to af »citaterne« fra Gaona's skrift taget fra Beristáin, otte fra Mendieta og fem fra Torquemada. Nogen argumentation for, at det skulle forholde sig således, bringer han ikke.

Mendieta's diskurs om indfødte præster, der findes i et kapitel med titlen *De otros indios que han dado ejempllos de mucha edificación* (Om andre indianere, som har givet eksempler på megen opbyggelse), består af flere afsnit. Først lovprises tre navngivne indianere for deres tro og kristne livsførelse (1), dernæst stilles spørgsmålet, om hvorfor man ikke optager indianere i ordenen, når så mange af dem har naturlige evner og anlæg for at blive gode kristne (2). Et langt svar følger herefter (3), hvorpå kommer omtalen af »den fremmede lærde«, som blev besejret af Gaona (4), og den ret banale konklusion, at der blandt indianere ligesom blandt andre folkeslag er både gode og slette mennesker (5). Set i sin kontekst er der intet, der indikerer, at Mendieta skulle have indføjet citater fra Gaona's skrift i sin fremstillings afsnit 2 og 3. Tværtimod synes det hele kapitel at være hans eget fabrikat.¹⁸⁰ Han har da også andetsteds udtalt sig om, hvorfor indianerne ikke burde være præster.¹⁸¹

178. Lopéz 1922, s. 395 n. 1, mener, at *Declamación*-skriftet er oplægget til disputationen med Gaona, men om det er tilfældet, er umuligt at vide. Nybo Rasmussen 1963b, s. 329, synes at betragte det som udarbejdet efter disputationen, når han skriver, »vielleicht hat er in seiner zweiten Schrift die Thesen etwas modifiziert«. Man må dog igen gøre opmærksom på, at attribueringen af dette skrift til Jacob udelukkende er et gæt fra Beristáins side.

179. Carrillo Cázares 2003, s. 22-26.

180. Cf. hans overgang fra afsnit 1 til 2: »I forbindelse med de ting, der ovenfor er sagt, måtte det være mig tilladt at sige noget, idet jeg spørger og siger ...« (*Cerca de las cosas arriba dichas, podría argüir alguno, preguntar y decir*), og indledningen til hans konklusion: »Jeg har udbredt mig meget mere herom, end jeg tænkte ...« (*Mucho más me he alargado de lo que pensé*). Desuden har Carrillo Cázares ikke lagt mærke til, at han overalt taler i jeg-form (*yo, me*) og at han adskillige steder i sin krønike lader diskurser indlede med et spørgsmål formuleret som *oratio directa*.

181. *Código franciscano* 1889/1971, s. 110, *Documentos inéditos del siglo XVI para la Historia de México*, 1914, s. 298-300. Det samme gjorde hans ordensfælle Sa-

Torquemada afskriver ordret Mendieta. Han udelader dog en sammenlignende digression om Canarieøerne og Antillerne og lader det erstatte af et selvstændigt afsnit om indianernes umådeholdne drikkeri og fortsatte afgudsdyrkelse.¹⁸² Skulle disse supplerende argumenter mod at præstevie indianere virkelig være taget fra Jacobs og Gaona's skrifter? Jeg har mine tvivl, fordi forbuddet fra 1555 mod at lade indfødte, sorte, mestizer og mulatter blive præster efter pres fra pavestolen var blevet ophævet i 1591.¹⁸³ Da det imidlertid kun var *de jure*, ikke *de facto*, har denne ophævelse skabt en uklar situation, hvorfor spørgsmålet vedblivende må have været et aktuelt debateme. Nogen grund til, at Torquemada skulle have gravet nogle mere end 60 år gamle skrifter frem for at finde et par argumenter mod indfødte præster, der kunne supplere dem, han tog fra Mendieta, behøver der altså ikke at have været. Han kunne bare gå ud af sit kloster, så havde han dem.

Carrillo Cázares' rekonstruktion af debatten mellem Jacob og Gaona må betragtes som en fiktion.¹⁸⁴ Desuden er hans opfattelse, at Jacobs krav om indfødte præster var en »enestående vision« og en »dristig tese«, på ingen måde holdbar.¹⁸⁵ Allerede i 1525 havde den kongelige *contador* (regnskabsmester) Rodrigo de Albornoz nemlig anbefalet kronen at uddanne den indianske overklassens sønner med henblik på at gøre dem til præster, fordi én indfødt præst ville være i stand til at omvende flere indianere end halvtreds europæiske.¹⁸⁶ Samme positive op-

hagún, for skønt indianerne var intelligente og entusiastiske nok, var de efter hans mening temperamentsmæssigt uegnet til at leve i cølibat, Phelan 1956, s. 58.

182. Mendieta II, 1973, s. 60-61, Torquemada III, 1723, s. 239-241. Desuden udelader han nogle sætninger hist og her, men det er uden betydning i vor forbindelse.

183. Stafford Poole, 'Church Law on the Ordination of Indians and Castas in New Spain', *The Hispanic American Historical Review* 61, 1981, s. 639-650.

184. Carrillo Cázares 2003, s. 22, oplyser, at en anden kilde antyder, at disputationen fandt sted St. Frans' dag, dvs. 4. oktober 1553, i klosteret i Tarecuato, men hvilken kilde, der er tale om, fortælles ikke. - Om hvordan en sådan skolastisk debat kan have foregået, se Gerhard Hammer, »Militia Franciscana seu militia Christi. Das neugefundene Protokoll einer Disputation der sächsischen Franziskaner mit Vertretern der Wittenberger theologischen Fakultät am 3. und 4. Oktober 1519«, *Archiv für Reformationsgeschichte* 69, 1978, s. 51-81 og 70, 1979, s. 59-105.

185. Carrillo Cázares 2003, s. 17, 20.

186. C.R. Boxer: »The Problem of the Native Clergy in the Portuguese and Spanish Empires from the Sixteenth to the Eighteenth Centuries«, *The Mission of the Church and the Propagation of the Faith*, red. G.C. Cuming (*Studies in Church History* 6), Cambridge 1970, s. 90, cf. Specker 1953, s. 190.

fattelse af indianerne havde franciskanerne, da de oprettede deres kollegium i Tlatelolco i 1536.¹⁸⁷ Tre år senere tog *Junta eclesiástica* endvidere de første forsigtige skridt hen imod et indfødt præsteskab ved at tillade, at indianerne kunne modtage de fire lavere og forberedende vielser. Det skete med den begrundelse, at der var mangel på præster, og at indianerne allerede havde modtaget dåben, der som sakramente var på samme niveau som præstevielsen, dvs. at der blev fremført argumenter, som ikke synes at have adskilt sig meget fra dem, Jacob senere gjorde brug af.¹⁸⁸

Erfaringerne med indianske elever på franciskanernes kollegium var imidlertid ikke opløftende, for de havde mere lyst til ægteskab end cølibat.¹⁸⁹ Omkring 1550 skrev vicekongen Antonio de Mendoza derfor til kejseren, at man måtte vente med at præstevie indianerne, til de havde nået samme kulturniveau som spanierne.¹⁹⁰ Det førte ikke kun til forbuddet mod at præstevie alle ikke-europæere i 1555, men også til at beslutningen fra 1539 blev ophævet.¹⁹¹

Debatten mellem Jacob og Gaona fandt sted to år før dette forbud. Nybo Rasmussen kan godt have ret i, at »Jakob drückte seine These mit grosser Schärfe aus«.¹⁹² Thi hvor vicekongen havde erkendt, at der ville være tale om en ufuldkommen kristendom uden indfødte præster, var Jacob af den mening, at så længe indianerne ikke havde adgang til alle kirkens sakramenter, havde man ikke en sand, katolsk kirke. Det var dog en kættersk påstand, der nok kunne have fået alvorlige konsekvenser, hvis den var kommet for de kirkelige myndigheders domstol. Værre var måske, at det også kunne opfattes som en politisk forbrydelse, for med sin påstand trak Jacob tæppet væk under det spanske herredømme

187. Om kollegiet, se Ricard 1966, s. 218-221.

188. Se citatet hos Poole 1981, s. 640.

189. Således ærkebiskop Zumárraga, Specker 1953, s. 190-191.

190. *Colección de documentos inéditos para la historia de España* XXVI, s. 290, cit. af Anton Huonder, *Der einheimische Klerus in den Heidenländern*, Freiburg 1909, s. 24. Også jesuitten José de Acosta argumenterede for, at man skulle vente med at præstevie indianerne, og henviste til, at Paulus havde formanet, at ingen nyomvendt skulle tages til biskop (1. Tim. 3,6), ibidem s. 25.

191. Poole 1981, s. 639-640, og 'The Declining Images of the Indian Among Churchmen in Sixteenth Century New Spain', i Susan E. Ramírez, *Indian-Religious Relations in Colonial Spanish America*, Syracuse 1989, s. 12.

192. Nybo Rasmussen 1976, s. 80. At Jacob også, som Carillo Cázares 2003, s. 18, mener, »fik både ordensbrødre og præster til at skælve«, kan næppe slutes på grundlag af de korte citater hos Beristáin de Souza.

over den fjerde del af verden. Dets legitimitet var jo netop, at Gud havde tilladt erobringen med det formål at kristne den indfødte befolkning.¹⁹³ Forståeligt er det derfor, at Jacob trak følehornene til sig og erkendte at have fejlet.¹⁹⁴ Skade synes hans omdømme blandt ordensfællerne i Michoacán dog ikke at have taget af dette nederlag, for året efter blev han som nævnt valgt til leder af kustodiet San Pedro y San Pablo. Dette tyder på, at han ikke stod alene med sine synspunkter.

5. *Åbenbaringen om Karl V's død*. Muñoz beretter, at Jacob en morgen efter primbønnen befalede, at der skulle opføres en *tumba* i kirken, og at han ved denne holdt en sjælemesse for Karl V, idet han fortalte, at kejseren var død, hvilket ingen vidste før flådens ankomst mange dage senere.¹⁹⁵ Mendieta oplyser, at kejseren var død på præcis den dag, Jacob havde forkyndt dødsfaldet, og la Rea, at det var indtruffet på netop det tidspunkt, da Jacob under en natlig bøn havde fået sin åbenbaring.¹⁹⁶ Om hvor Jacob skulle have modtaget denne besked fra oven, hersker der dog uklarhed. Hos Muñoz og Torquemada var det i Tzintzuntzán, mens det hos Daza, la Rea, Vetancurt og Espinosa skete i Tarecuato.¹⁹⁷ Kejseren døde den 21. september 1558.¹⁹⁸ At Jacob skulle have holdt en sjælemesse for kejseren, da meddelelsen om hans død

193. Liss 1975, s. 41-42, 69, Ramírez 1989, s. 5, Restall 2003, s. 133, cf. Krippner-Martínez 2001, s. 85: »The failure of the Spanish missionary endeavor would call into question the legitimacy of the Spanish presence in the Americas«. Andre samtidige så den spanske erobring som en guddommelig belønning for den ihærdige, næsten 800 år lange kamp mod maurerne i Spanien, Elsa Cecilia Frost, »Die Anfänge der Inkulturation – Das Tlatelolco-Projekt«, i Anton Rotzetter: *Von der Conquista zu Theologie der Befreiung. Der franziskanische Traum einer indianischen Kirche*, Zürich 1993, s. 134.

194. Nybo Rasmussen 1974, s. 77, 91, anser det for utænkeligt, at Jacob lod sig overbevise af Gaona's argumenter, men var det tilfældet, må Jacob have været en hårdnakket fanatiker, for som Gaona var også han skolet i det skolastisk-logiske system.

195. Hos Torquemada 1723, s. 505, ankom flåden med budskabet dog nogle måneder senere.

196. Mendieta II, 1973, s. 19, la Rea 1996, s. 122-123, cf. Gonzaga 1587, s. 1286.

197. Torquemada III, 1723, s. 505, Daza 1611, s. 118, la Rea 1996, s. 122, Vetancurt 1971, s. 116, Espinosa 1945, s. 175. Steidl 1929b, s. 167, og Nybo Rasmussen 1963b, s. 333 følger Muñoz og Torquemada.

198. Brandi 1937, s. 551. – Nybo Rasmussen 1976, s. 79, og 1986, s. 40, 122, angiver fejlagtigt, at han døde 19. september, selv om han 1963a, s. 124, og 1963b, s. 333, har den korrekte dato.

ni-ti måneder senere nåede frem, kan måske være troligt nok, men at Gud skulle have åbenbaret ham dødsfaldet, kan kun opfattes som en from legende.¹⁹⁹ Var episoden sand, måtte Jacob også have bedt sine natlige bønner ret tidligt den aften, for kejseren sov stille ind i Yuste mellem klokken to og halv tre om morgenen,²⁰⁰ hvilket svarer til 19.30 til 20.00 i Michoacán.

6. *Striden med biskop Vasco de Quiroga og sognepræsterne*. I 1558 skrev franciskanerbroderen Maturino Gilberti en bog med titlen *Thesoro spiritval en lengva de Mechuacàn, en el qual se contiene la doctrina christiana y oraciones para cada dia, y el examen de la conciencia, y declaraciòn de la missa* (Åndeligt skatkammer på Michoacansproget, i hvilket findes den kristne lære og bønner for hver dag og ransagelsen af samvittigheden og forklaring på messen). Da hverken ærkebiskop Montúfar i México-Tenochtitlán eller Gilberti's egen biskop Vasco de Quiroga var i stand til at læse bogen, nedsatte sidstnævnte en kommission, bestående af Jacob, augustinerbroderen Alonso de Vera Cruz og to sognepræster for at godkende dens indhold.²⁰¹ Året efter var det Gilberti's *Diálogo de doctrina Christiana, en la lengua de Mechuacàn* (Samtale om den kristne lære på Michoacánsproget), som biskoppen bad Jacob og Alonso om at censurere.²⁰² Trods deres godkendelse og Jacobs erklæring om det modsatte indeholdt sidstnævnte bog ifølge biskoppens egne folk flere dogmatiske fejl, hvilket Gilberti da også senere erkendte. Hans løfte om at rette dem syntes dog ikke at være blevet indfriet, for snart gav biskoppen ordre til at indsamle og konfiskere alle eksemplarer af bogen.

Hermed lagdes yderligere ved på et sprængfarligt bål. Dette bål var blevet antændt nogle år tidligere, for striden med biskoppen handlede ikke blot om bøger, men mere om franciskanernes og de øvrige tiggerordeners indædte modstand mod etableringen af en institutionel kirke i

199. Det i en drøm at få underretning om en konges, en helgens eller en god vens død er en topos i mangel et helgenvita, Gad 1961, s. 57, Lotter 1979, s. 335.

200. Breve fra lægen Mathys til Juan Vazquez og fra Luis Quijada til Philip II, dateret Yuste 21. september 1558, M. Gachard, *Retraite et mort de Charles-Quint au monastère de Yuste I*, Bruxelles 1854, s. 383, 386.

201. *Bibliografía Mexicana* 1954, s. 151.

202. *Bibliografía Mexicana* 1954, s. 152-153. – Nybo Rasmussen 1963a, s. 124, overdriver, når han skriver, at Jacob derved »deltog i udgivelsen af religiøse bøger på de indfødtes sprog«.

Nueva España.²⁰³ Under påberåbelse af deres pavelige privilegier nægtede de nemlig at være underlagt biskoppernes jurisdiktion i deres missionsarbejde, ligesom de modsatte sig udnævnelsen af sognepræster i de indianske byer og indførelsen af tiende.²⁰⁴ Kort sagt, de kæmpede for at bevare den fulde kontrol over den indfødte befolkning uden indblanding fra hverken gejstlig eller verdslig øvrighed.

I Michoacán anklagede Don Vasco franciskanerne for at mishandle indianerne og nedbrænde sognepræsternes boliger, mens de på deres side rettede anklager mod biskoppen for at have anvendt indianske slavearbejdere ved opførelsen af den nye domkirke i Pátzcuaro.²⁰⁵ At Jacob også blev inddraget i denne strid, fremgår af Gilberti's anklageskrift mod biskoppen, dateret den 4. februar 1563. Heri fortælles nemlig, at biskoppen i 1560 havde sendt nogle folk under anførsel af præsten Pérez Gardillo Negrón til franciskanerklostret i Pátzcuaro, hvor de ødelagde døbefonden og fordrev Jacob fra klostret og byen.²⁰⁶ Han var åbenbart den eneste franciskaner i denne by. Ifølge et vidnesbyrd tretten år senere havde det været en spot, »som tyngede ham dybt og som endog fik ham til at græde«, selv om han skulle have sagt »lad os overvinde os selv. Hvad kan vi gøre andet end at udholde det?«²⁰⁷ Er det sandt, må Jacobs syn på den kirkelige øvrighed have adskilt sig markant fra hans ordensbrødres.

At Jacob også skulle have virket i Pátzcuaro, er Muñoz og de senere forfattere i øvrigt uvidende om. Og ligesom de med Mendieta som mulig undtagelse intet fortæller om hans strid med Gaona, er de tavse om denne konflikt.

7. Jacobs død. Mens Jacob var guardian i Tarecuato, blev han syg. Han, der på det tidspunkt må have været over 70,²⁰⁸ nægtede ifølge Muñoz at

203. John Frederick Schwaller, *The Church and Clergy in Sixteenth-Century Mexico*, Albuquerque 1987, s. 67-109, cf. Ricard 1966, s. 59, Baudot 1995, s. 100.

204. Phelan 1956, s. 51, Ricard 1966, s. 109, Liss 1975, s. 87.

205. Krippner-Martínez 2001, s. 77-80.

206. Francisco Fernández del Castillo, *Libros y librerías en el siglo XVI*, México 1982, s. 27, cf. Verástique 2000, s. 107-108, Krippner-Martínez 2001, s. 78.

207. Citeret af Carrillo Cázares 2003, s. 26.

208. Nybo Rasmussen 1986, s. 53, mener han må være født omkring 1484 og derfor være død i en alder af 82-83 år, dog 2003, s. 33, ca. 84 år gammel, for når Gaona i 1553 kaldte ham *senex* (gammel), passede det fint med, at han var knap 70, da de havde deres disput om sakramentsforvaltningen. Tidligere havde Steidl 1929b, s. 157, oversat *senex* med olding og regnet sig frem til, at han måtte være født mel-

tage imod den tilbudte medicin, der kunne gøre ham rask, for han vidste, at han ikke kunne helbredes. Dette er igen et hagiografisk træk.²⁰⁹ Dagen og året for hans død kender ingen af de ny-spanske forfattere bortset fra Vetancurt, der kan fortælle, at han døde den 29. oktober.²¹⁰ Torquemada og efter ham Espinosa ved dog, at han blev begravet i klostret i Tarecuato.²¹¹ Sidstnævnte fortæller også, at indianerne ifølge en sejlvet tradition gravede hans lig op igen og placerede det i en niche i væggen bag højalteret, og at de hvert fjerde eller femte år åbnede graven og iklædte liget en ny dragt, idet de tog den gamle og bevarede den som et relikvie. At fortælle præsterne, hvor de havde gravsat ham, ville de ikke, for de mente, at hans jordiske rester beskyttede dem mod pest og andre ulykker.²¹² Efter sin død blev Jacob altså betragtet som en hellig mand og æret som en helgen af de nu knap så uvidende indianere.

6. Vurdering

Hermed er vi færdige med de ny-spanske krønikeskriveres narrativer om broder Jacob. Analysen har vist, at Steidl og Nybo Rasmussen tager fejl, når de skriver, at »de i et og alt besidder den største Troværdighed«, og at »den mexikanske tradition ... har på alle afgørende punkter kunnet bekræftes som fuldt pålidelig«.²¹³ Tværtimod må man vel sige, for næsten alle de detaljer, vi er i stand til at kontrollere, har vist sig at være enten forkerte eller bero på misforståelse. Bortset fra dødsdagen hos den sene Vetancurt, der må stamme fra et necrologium, har ingen af forfatterne udnyttet, hvad der måtte have været af akter og optegnelser i de to provinser arkiver, men blot genfortalt og broderet videre på, hvad deres forgængere allerede havde fortalt, samtidig med at de ind-

lem 1480 og 1490. Ingen af argumenterne er dog holdbare, for på Jacobs tid kunne en mand betegnes som *senex* allerede i 40-års alderen, cf. Creighton Gilbert, »When Did a Man in the Renaissance Grow Old?«, *Studies in the Renaissance* 14, 1967, s. 7-32.

209. Gad 1961, s. 57, 67.

210. Vetancurt 1971, s. 115. – Espinosa 1945, s. 177, siger eksplicit, at han ikke har fundet nogen oplysning om hans dødsår. De sene *Anales de Tarecuato Anonimo* angiver dog, at han døde i 1566, Bravo Ugarte, II, 1963, s. 52, 81. Nybo Rasmussen 1986, s. 81, 122, lader ham dø i 1566 eller 1567. Det sidste årstal stammer fra teksten på maleriet fra Graz og er helt uden kildeværdi, se note 230 nedenfor.

211. Torquemada III, 1723, s. 505, Espinosa 1945, s. 179.

212. Espinosa 1945, s. 179.

213. Steidl 1907, s. 16, Nybo Rasmussen 1986, s. 53.

flettede, hvad der fandtes af rygter. Meget synes de i virkeligheden ikke at have vidst om Jacob. Og det, de havde, blev på ægte hagiografisk vis paralleliseret med beretninger i Bibelen og indpasset i en mytisk-religiøs tilværelsesforståelse, hvor tro og overtro, myter og sagn gik op i en højere enhed.²¹⁴ »The Middle Ages sang its swan song in the New World«, har John Leddy Phelan sagt.²¹⁵ Man er tilbøjelig til at give ham ret.

Med udgangspunkt i myten om hans høje byrd har forfatterne skabt et fromt og religiøst glansbillede, kort sagt: et helgenvita. Sin fulde udformning får dette skønmaleri hos la Rea og Espinosa i 1600- og 1700-tallet. Hos den sidste hedder det:

Den værdige fader, broder Jacob Daciano's vidunderlige liv kan tjene som en ædelsten i hele denne krønikes emalje, for han var ligesom et klart spejl, i hvilket man ser alle de dyder samlet, som danner den religiøse fuldkommenhed.²¹⁶

Steidl pudser glorien en ekstra gang, når han skriver, at Jacob var »en af de mest fremragende Missionærer i den nye Verden«, »en Pioner i Missionshistorien« og en »Indianermissionær med Liv og Sjæl«, der så det »som sit Kald at kæmpe for Indianernes religiøse Ligeberettigelse med Spanierne«.²¹⁷ Nybo Rasmussen overtager ikke blot denne vurdering, men svinger sig op til en hyldest, der næsten får de ny-spanske lovpris-

214. Cf. D.A. Brading, »Images and Prophets: Indian Religion and the Spanish Conquest«, *The Indian Community of Central Mexico*, red. Arij Ouweneel & Simon Miller (Latin American Studies 58), Amsterdam 1990, s. 202: »the friars as much as their disciples, inhabited a world where the limits between spirit and matter, magic and religion, nature and the supernatural, were not as sharply drawn as was to be the case in later centuries«. En kortfattet, men meget præcis beskrivelse af denne virkelighedsopfattelse med dens fra nutiden afvigende rationalitet, findes i Alex Wittendorff, *Rejsen mod virkeligheden. Den europæiske forestillingsverden fra reformationstiden til nutiden*, København 1986, s. 11-16, cf. også Schreiner 1966, s. 141-145, om sandhedsopfattelsen i den hagiografiske litteratur.

215. Phelan 1956, s. 1.

216. Espinosa 1945, s. 158: *La prodigiosa vida del V.P. Fr. Jacobo Daciano puede servir de piedra preciosa para el esmalte de toda esta crónica, siendo como espejo claro en que se ven recogidas todas las virtudes que componen la perfección religiosa.*

217. Steidl 1929b, s. 167.

ninger til at blegne: Jacob var »der erste Missionar, der ... eine eigentliche Theologie von der Gleichheit der menschlichen Rassen innerhalb der Kirche entwickelte ... [Ein] hellsichtiger Pionier und unerschrockener Vorkämpfer eines Prinzips ... das Prinzip der Ebenbürtigkeit aller Menschenrassen«.²¹⁸ Eller på dansk: han var en »forkæmper for noget så revolutionært ... som racernes ligeberettigelse«, og »førte en af historiens første principielle kampe mod apartheid«.²¹⁹ At han kan nå frem til en sådan vurdering på grundlag af nogle få, løsrevne citater i et mangelfuldt referat af en modstanders skrift og uden kendskab til Jacobs holdning til den indianske almue,²²⁰ den sorte befolkning,²²¹ slaveriet²²² samt tvang og vold som omvendelsesmiddel²²³ er ganske imponerende. Men overbevisende er det bestemt ikke.

218. Nybo Rasmussen 1974, s. 100-101.

219. Nybo Rasmussen 1986, s. 9, 121, cf. 2003, s. 5: »[Han] var den første i verden, der både teoretisk og praktisk helt konsekvent afviste den racediskrimination, som siden gennem århundreder hvilede som en pinlig skamplet ikke på blot den spanske, men på al europæisk kristen mission«.

220. Alle missionærer, inklusiv franciskanerne, skelnede skarpt mellem den indfødte overklasse og almue. I deres missionsarbejde søgte de primært at vinde de lokale høvdinge, for lykkedes det, ville de kunne tvinge den øvrige befolkning til at følge trop, cf. Krippner-Martínez 2001, s. 60.

221. I 1537 var der omkring 1000 afrikanere (frie og slaver) i México-Tenochtitlán, et tal der steg i de følgende årtier. Begge de »indianervenlige« biskopper Zumárraga og Quiroga ejede sorte slaver, Liss 1976, s. 137, Restall 2003, s. 52. I øvrigt var der i 1530'erne og 40'erne flere sorte slaveopstande, som blev slået ned med hård hånd, og som skabte en langvarig modvilje mod afrikanerne hos den europæiske befolkning. Leslie B. Rout: *The African Experience in Spanish America: 1502 to the Present Day*, Cambridge 1976, s. 105.

222. Bortset fra årene 1543-1546 var det tilladt at gøre indianere til slaver. Quiroga fortæller i et brev fra 1535, at han havde set det indianske slavemarked i Pátzcua-ro, og at det havde forfærdet ham, at alle, også kvinder og små børn, var brændemærket i ansigtet. Men trods det accepterede han slaveriet som institution, Verástique 2000, s. 112-116.

223. Franciskanerne holdt sig ikke tilbage med at anvende tvang, vold og tortur for at få indianerne til at opgive deres gamle religion og leve efter kristendommens moralske forskrifter, fx blev de indianske høvdinge tvunget til at sende deres sønner til kollegiet i Tlatelolco, og de indianere, der udeblev fra gudstjenesterne og brødrenes prædikener, blev brutalt pisket, Gibson 1964, s. 154, Ricard 1966, s. 98-99, Inga Clendinnen: »Disciplining the Indians: Franciscan Ideology and Missionary Violence in Sixteenth-Century Yucután«, *Past & Present*, 94, 1982, s. 27-48, Warren 1985, s. 100, Krippner-Martínez 2001, s. 98. Vold var dog ikke noget særkende for franciskanerne, for hele samfundet var gennemsyret deraf, Murdo J. Macloed: »Some Thoughts on the Pax Colonial, Colonial Violence and

Jacob forlod sit land, sine ordensfæller og venner, og kom i 1542 til den fjerde del af verden, hvor han i de næste tyve år virkede som missionær. Skal man tro de franciskanske forfattere, var hans og hans medbrødres omvendelsesarbejde en megasucces, for indianerne stod nærmest i kø for at lade sig døbe.²²⁴ I slutningen af 1530'erne kunne fray Toribio de Benavente (Motolinía) derfor skrive, at enhver form for overtro, afgudsdyrkelse, trolddom og djævelskab var ganske forsvundet.²²⁵ Nyere forskere, inspireret af antropologernes »the native's point of view«, har dog kunnet vise, at dette var et selvbedrag, for de indfødte fortsatte med at tilbede deres gamle guder - nu blot i det skjulte.²²⁶ Så hvad der kom ud af missionærernes indsats, var i bedste fald en religiøs hybriditet. Derfor vil ingen i dag hævde, at »es gelang den Brüdern ... in wenigen Jahrzehnten beinahe die ganze Indianerbevölkerung der alten zentralamerikanischen Hochkulturen – ca. 5-8 Millionen Menschen – zum katholischen Christenheit zu bekehren«.²²⁷ Og kun få tale om »the grand work of Evangelization, one of the glories of the sixteenth century«.²²⁸ Religiøs imperialisme – det var, hvad det var.²²⁹

Ekskurs: »kongesønnen« Jacob

De ny-spanske forfattere fortæller, at Jacob var af kongelig afstamning. Teksten på et østrigsk portræt af Jacob præciserer dette ved at gøre

Perceptions of Both«, *Native Resistance and the Pax Colonial in New Spain*, red. Susan Schroeder, Lincoln & London 1998, s. 129-143.

224. Pedro de Gante taler om 14.000 dagligt, hvilket med en ti timers »arbejdsdag« svarer til 23 i minuttet. Andre kilder nævner, at de tolv første franciskanere hver døbte 100.000 indianere, og at franciskanerne indtil 1543 havde døbt 9 millioner, Ricard 1966, s. 91, McAndrew 1969, s. 50.
225. Gibson 1974, s. 101. Også Mendieta kunne i 1580'erne meddele, at han ikke fandt noget spor af overtro hos indianere under spansk styre, *Códice Mendieta*, II, 1892/1971, s. 33.
226. Ud over den allerede omtalte nyere litteratur, se Inga Clendinnen: *Ambivalent Conquests: Maya and Spaniards in Yucután, 1517-1570*, Cambridge 1987, s. 73-127, og Serge Gruzinski: *La colonisation de l'imaginaire: Sociétés indigènes et occidentalisation dans le Mexique Espagnol XVIe-XVIIIe siècle*, Paris 1988, s. 189-238 (engl. udg.: *The Conquest of Mexico: The Incorporation of Indian Societies into the Western World, 16th-18th Centuries*, Cambridge 1993, s. 146-183).
227. Nybo Rasmussen 1974, s. 14.
228. Således Ricard 1966, s. 34.
229. Dette er opfattelsen hos flere og flere af de nyere forfattere, senest hos Daniel Castro: *Another face of Empire: Bartolomé de Las Casas, Indigenous Rights, and Ecclesiastical Imperialism*, Durham & London 2007.

ham til søn af Christian III.²³⁰ Da dette umuligt kunne være sandt, mente Steidl, at det ikke var »let at afgøre, hvem der har været hans Fader«. ²³¹ Senere fik han imidlertid kendskab til de mecklenburgske breve og nåede på grund af Gottorpius-navnet heri frem til, at Jacob måtte være søn af hertug Frederik og dennes første hustru Anna af Brandenburg. ²³²

Nybo Rasmussen overtog Steidl's tolkning af Gottorpius-navnet, men anså ham for at være en uægte søn af kong Hans. ²³³ Nogen argumentation herfor kom han dog ikke med, men det er også af mindre betydning, for snart blev denne uægte søn gjort ægtefødt. Jeg har allerede påvist deres fejlagtige tolkning af Gottorpius-navnet og forsøgt at give en forklaring på, hvorfor franciskanerne i *Nueva España* kunne opfatte Jacob som kongelig, så det skal ikke gentages her. Men Nybo Rasmussen har en række andre argumenter, som det kan være af interesse at undersøge lidt nærmere.

Efter alt hvad vi ved, fik kong Hans og dronning Christina fem børn: Christian (II), født 1481, Elisabeth, født 1485 og gift 1502 med kurfyrst Joachim af Brandenburg, Frans, født 1497 og død 1511, samt Johan og Ernst, der begge døde som små. ²³⁴ Nybo Rasmussen kan have ret i, at ikke alle fem børn optræder i alle samtidens eller den nære eftertids genealogiske oversigter, men deraf at slutte, at »kongeslægten genealogi har langt fra været almeneje på den tid«, er dog et stykke. ²³⁵ Jo, hvis man ved almeneje mener, hvad alle vidste, også fårehyrden på heden syd for Viborg, er det nok korrekt, men i kredsen omkring kongehuset har man selvfølgelig vidst besked. Det var man med datidens kirkeretslige regler for ægteskab simpelthen nødt til, for ellers kunne det senere

230. Maleriet, som nu hænger i den pavelige pronuntius' bolig i Vedbæk, gengives på forsiden af Nybo Rasmussens bog fra 1986. Steidl 1929b, s. 167, anser det for at være et fantasifoster fra 1700-tallet, mens Nybo Rasmussen 2003, s. 4, daterer maleriet til ca. 1640.

231. Steidl 1907, s. 19.

232. Steidl 1936, s. 39: »Et tredje uægte Barn kan Jakob Gottorpius næppe have været, da han i dette Tilfælde ikke havde turdet føre sit Tilnavn«.

233. Nybo Rasmussen 1963b, s. 335; i den danske version 1963a, s. 126, vovede han dog ikke at fremsætte en sådan tanke, for her hedder det blot: »Da vi herom ikke kan opnå nogen absolut vished, skønt kilderne tillader os at opstille en ret sandsynlig teori, vil vi her lade spørgsmålet helt ligge«.

234. J.P.F. Königsfeldt, *Genealogisk-historiske Tabeller over De nordiske Rigers Kongeslægter*, København 1856, s. 45-47.

235. Nybo Rasmussen 1986, s. 18.

vide sig, at en ønsket ægteskabsforbindelse ville være en umulighed.²³⁶ Normalt er det da også de tidligt døde børn, der forsvinder ud af de genealogiske oversigter, her Frans og især Johan og Ernst.²³⁷ I vor forbindelse er det dog vigtigst at gøre opmærksom på, at der ikke optræder en kongesøn med navnet Jacob i nogen dansk kilde.

Nu var det ikke kun danske historikere, der var interesseret i kongehusets genealogi. Det var man også i Nordtyskland. Georg Spalatin (1482-1545), der var ansat ved hoffet i Sachsen, fik informationer af hertug Franz af Braunschweig-Lüneburg om kong Hans' og dronning Christinas børn og kunne derfor nævne alle kongeparrets fem børn i sin *Historia Saxonica* (1527).²³⁸ Desuden vidste han, at sønnerne Frans, Johan og Ernst døde præmaturt.²³⁹ At hertugen har kunnet meddele dem til Spalatin, tyder på, at dronning Christina må have orienteret sin søster Margaretha, der var hertug Franz' moder, om børnenes fødsler, noget Nybo Rasmussen afviser, skulle have været tilfældet.²⁴⁰ Videre giver hans udsagn om, at hertug Franz ikke har været tilstrækkeligt velunderrettet om den danske kongefamilie, så han har kunnet give Spalatin »de oplysninger, han ønskede«, kun mening, hvis man på forhånd er sikker på, at kong Hans havde en søn ved navn Jacob.²⁴¹

Men der er også en oldenburgsk »tradition«. Generalsuperintendenten Hermann Hamelmann skrev i 1589 en *Oldenburgisch Chronicon* og nævnte heri sønnerne Christian og Frans og datteren Elisabeth, som han fejlagtigt kaldte Dorothea, samt med reference til *ein altes Sächsi-*

236. Ifl. kanonisk ret var ægteskab forbudt til og med fjerde led, dvs. mellem personer, der havde en fælles oldefar eller -mor, Jens Ulf Jørgensen, »Ægteskab«, KL XX, 1976, s. 484.

237. Nybo Rasmussen 1986, s. 17, tolker i øvrigt Petrus Olai's udsagn, KB, GKS 2461 4to, 31r, forkert, når han oplyser, at det var ved sydvæggen under vinduerne i Roskilde Domkirkes Hellig tre Kongers kapel, at de to børn lå begravet. Af Paulus Helie's *Chronicon Skibyense*, der er Petrus Olai's kilde, fremgår, at det er kuppet, der ligger syd for kirken, *Skrifter af Paulus Helie*, VI, edd. Marius Kristensen og Hans Ræder, København 1937, s. 60.

238. Nybo Rasmussen 1986, s. 18, har ved en trykfejl ladet Spalatin blive født 37 år efter hans død. Desuden hedder det, at »i sine ældre år plejede han også historiske og genealogiske interesser«. Da han skrev sin *Historia*, var han dog blot 45 år gammel!

239. Georg Spalatin: *Historia Saxonica*, (Scriptores rerum Germanicarum, II), Leipzig 1718, s. 1101.

240. Nybo Rasmussen 1986, s. 16.

241. Nybo Rasmussen 1986, s. 20.

sches Chronicon yderligere to sønner med navnene Johan og Jacob.²⁴² Mens Hamelmann vidste, at Christian var født 1480 (årstallet bør dog være 1481), at Frans døde ung, og at Dorothea (læs: Elisabeth) blev gift med kurfyrst Joachim af Brandenburg i 1500, hvilket også er et forkert årstal, var det ikke lykkedes ham at finde yderligere oplysninger om de to sidste kongebørn. Af politiske grunde blev Hamelmanns krønike trykt i en revideret udgave, så Nybo Rasmussen har undersøgt, hvad der stod om kongebørnene i hans endnu bevarede manuskript i Staatsarkivet i Oldenburg. I notitsen om kong Hans omtales her Christian II som den ældste søn og arving til kongerigerne, derpå datteren, som blev gift med kurfyrsten, og til sidst Frans, som kongen forsøgte at få gjort til hertug i Slesvig og Holstein. Derefter kommer tilføjslen:

Das alte Sächsische Chronicon vermeldet, dass Konigh Johan habe mit der Königin Christina ... gezeuget drey Sohns, alss Johan, Carsten [dvs. Christian] vnd Jacob, derer zweyen, alss Fürste Johans and Jacob, die anderen Historicij nicht gedencken, auch nicht in ihren Cronologijs & Genealogijs nirgens befunden.²⁴³

Nybo Rasmussen har sikkert ret i, at oplysningen om Jacob stammer fra en tilføjelse i et eksemplar af *Die Sächsische Weltchronik*, hvis fremstilling ellers kun går til engang i 1200-tallet,²⁴⁴ for enhver, der har arbejdet med historiske manuskripter og bøger fra 1500-tallet, ved, at annotationer i marginen eller på ubeskrevne blade langt fra er en

242. Hermann Hamelmann, *Oldenburgisch Chronicon*, Oldenburg 1599, s. 218: »Wiewol ein altes Sächsisches Chronicon noch zweyer andern Jungen Herrn, dieses Königs Johans Söhnen gedencket, die Johan vnd Jacob geheissen haben sollen, dauon mir gleichwol nichts bewust ist«. Det var denne notits, som Nybo Rasmussen fik kendskab til via en henvisning hos Königsfeldt 1856, s. 47 n. 67, der forårsagede, at Jacobs status blev ændret fra uægte til ægte født, Nybo Rasmussen 1965a, 134. – I 1986, s. 26, tolker han bemærkningen »dauon mir gleichwol nichts bewust ist« som en »affejende bemærkning« og en »nedsættende konklusion«, men den siger vel ikke andet, end at Hamelmann stiller sig tvivlende overfor, at der skulle have været yderligere to kongesønner, fordi han ikke har fundet dem omtalt i andre kilder.

243. Manuskriptteksten er udgivet af Gustav Rühning, *Hermann Hamelmanns Geschichtliche Werke*, III, Münster 1940, s. 176, men trykket er på dette sted ikke ganske overensstemmende med manuskriptets ordlyd, se den fotografiske gengivelse hos Nybo Rasmussen 1986, s. 25.

244. Nybo Rasmussen 1986, s. 28.

sjældenhed. Det forbavsende er imidlertid den tiltro, han tillægger en sådan annotation, som han kun kender på anden hånd, og som har et ganske ukendt kildegrundlag.²⁴⁵ Men den skal være korrekt, for ellers går kabalen ikke op.²⁴⁶ Da Dorothea (altså Elisabeth) og Frans, der som nævnt blev født 1485 og 1497, ikke er medtaget, må annotationen være blevet til tidligt i kong Hans' og dronning Christinas ægteskab, mener han, men det er et argument, der holder ad Wandelsbek til, når vi lige har fået at vide, at genealogierne sjældent medtager alle børnene. Og når han i sin store tillid til dens korrekthed hævder, at de tre sønner nævnes kronologisk efter deres fødselsår, hvorfor Johan må være den ældste, er han i modstrid med danske kilders oplysning om, at Christian (II) var *primogenitus* - den førstefødte. Det kan altså ikke være korrekt. Jo, det kan det alligevel, for Johan døde som barn og faldt derved »ud af de senere dynastiske betragtninger ...[så] Christian var alligevel 'den førstefødte', nemlig blandt de overlevende, der overhovedet nåede at komme i betragtning politisk«.²⁴⁷ Bortset fra at Nybo Rasmussen med et sådant argument virkelig er ude på tynd is, strider ræsonnementet mod datidens sprogbrug, knæsat én gang for alle af pave Gregorius IX i hans dekretalier 1234: »Han kaldes den førstefødte, som er født først, også

245. Nybo Rasmussen 1965b, s. 331, omtaler den som værende *di grandissimo valore* (af allerstørste værdi).

246. Cf. argumentationen hos Nybo Rasmussen 1986, s. 29: »Men har Hamelmann ... læst det ene navn Johan rigtigt, er der jo desto mindre grund til at betvivle, at han har læst det andet navn, Jakob, rigtigt«. Uanset om det skulle være korrekt, hvad ingen kan vide, er det irrelevant, for informationen kan trods Hamelmanns omhyggelighed i gengivelsen sagtens være forkert. Det at man skriver korrekt af, er jo ingen garanti for, at det også er rigtigt, hvad man skriver. At Hamelmann ikke altid var i stand til at gennemskue fejlagtige oplysninger, fremgår af, at han som nævnt kalder Elisabeth for Dorothea og derudover har et par forkerte årstal, hvorfor Nybo Rasmussens udsagn 1986, s. 33, at »Intet i notitsens indhold strider mod nogen anden historisk kendsgerning«, ikke er holdbar. Königsfeldt 1856, s. 47 n. 67, betragtede da også Hamelmanns Jacob som værende identisk med den tidligt døde Ernst, som ikke er omtalt hos Hamelmann, men det er en identifikation, Nybo Rasmussen 1986, s. 22, kun har hån til overs for: »Takket være den fikse kildekompilation forsvandt den af Hamelmann nævnte Jakob dermed helt ud af nyere dansk historieskrivning og gen[e]alogi, for Königsfeldt var jo en højt respekteret autoritet«. Og når han 1986, s. 53, skriver, at »Hamelmanns og Gonzagas danske kongesøn Jakob må være een og samme person«, manipulerer han med os, for som vi har set, siger Gonzaga ikke, at Jacob var kongesøn, blot at han nedstammede fra danske konger.

247. Nybo Rasmussen 1986, s. 30.

selv om ingen følger efter ham« (*Primogenitus dicitur qui primo nascitur, etiamsi nullus sequitur eum*).²⁴⁸

At Jacob skulle have været søn af kong Hans, konflikter endvidere med hyldningsakten fra Stockholm den 31. oktober 1520, for heri hedder det, at Christian II nu er »enasthe son och enasthe arffwinge, epter thii ej flere nw till ære epter hans naades herre faders døød«. ²⁴⁹ Men også den hurdle kan Nybo Rasmussen klare: Jacob var som franciskanerbroder død for verden og kunne derfor ikke komme i betragtning som svensk konge.²⁵⁰ Hvor rigtigt det sidste er, ændrer det ikke ved, at Christian II i så fald må have præsenteret de svenske rigsråder for en løgn – noget man egentlig godt kunne tiltro ham. Derfor regner Nybo Rasmussen også med, at kongens pludselige rejse til København efter Stockholms fald den 15. september 1520, der for forskningen hidtil havde været en »gåde«, kunne være forårsaget af, at han ønskede at få sin broder i franciskanerklostret i København til at acceptere denne usandhed.²⁵¹ Selv om det kun fremsættes som en tanke, er vi dog igen langt ude i fantasiernes luftige verden.

At ingen dansk kilde i samtiden omtaler kongesønnen Jacob, skyldes ifølge Nybo Rasmussen, at hans identitet blev holdt hemmelig, hvorfor det kun var den nærmeste familie og ordenens ledere, der kendte den. Det var simpelthen nødvendigt af hensyn til alvoren i hans ordenskald, mener han, for dronning Christina ønskede ikke, at Jacob som følge af sin høje byrd skulle have særrettigheder i klostret.²⁵²

Spørgsmålet er, om ordenen accepterede en sådan anonymitet. Det kan vi selvfølgelig ikke vide i den konkrete situation, men så meget ved vi, at trådte en person af høj byrd ind i ordenen, blev det omhyggeligt noteret.²⁵³ Det var ikke noget, der skulle holdes hemmeligt, for det

248. *Corpus iuris canonici*, II, red. Aemilius Friedberg, Lipsiae 1881, s. 913. Baggrunden for pavens erklæring var et spørgsmål fra en biskop, om Josef og Maria ikke havde flere børn, når Jesus i Bibelen kaldtes den førstefødte (Luk. 2,7), men det afviste altså paven.

249. *Sverges Traktater med främmande makter*, III, red. O.S. Rydberg, Stockholm 1895, s. 624.

250. Nybo Rasmussen 1986, s. 107.

251. Nybo Rasmussen 1986, s. 114-116.

252. Nybo Rasmussen 1986, s. 107-108.

253. Således bringer den engelske franciskaner Thomas de Eccleston, *Monumenta Franciscana*, red. J.S. Brewer, London 1858, s. 539-543, lister over konger, kongesønner og adelige, der var indtrådt i ordenen i England.

kunne kun kaste glans over de ydmyge og fattige franciskanere. Derfor vidste også alle og enhver, at den broder Ludwig, der i de sidste årtier af 1400-tallet gik rundt og tiggede i Magdeburgs gader, var søn af fyrst Adolf af Anhalt.²⁵⁴ Når det ikke skadede alvoren i hans klosterkald, hvorfor skulle det så skade alvoren i Jacobs, hvis man kendte hans familiære baggrund, kan man med rette spørge.

Nu er det ikke kun et spørgsmål om at holde hans indtræden i franciskanerordenen hemmelig, men også hans fødsel og opvækst. Var det virkelig muligt? Jeg har mine tvivl, for et kongebarns fødsel var ikke noget, der gik stille af. Blot ét eksempel: i januar 1523 fødte dronning Elisabeth en søn. Da Christian II, der på det tidspunkt befandt sig på Fyn, fik underretning herom, sendte han den 20. januar et brev til hende med besked om, at hun skulle skrive til alle rigsråder og bede dem indfinde sig i København til dronningens kirkegang.²⁵⁵ Intet tyder på, at det at indbyde til en fest i den anledning har været en ny skik, så derfor må kong Hans og dronning Christine have gjort det samme, hver gang dronningen havde født et barn.²⁵⁶ Og derfor må alle rigsråder, deres hustruer og en hel del andre hoffolk også have kendt til Jacobs eksistens. Han skulle desuden, selv om han ikke var *primogenitus*, have en standsmæssig opdragelse. Skulle han så senere i teenageårene være indtrådt i et kloster, ville det have været noget, der var blevet talt om – ikke kun på Københavns Slot, men også rundt omkring på adelens gårde. Det at man intetsteds i den ellers righoldige samling af bevarede private breve fra tiden kan finde den mindste antydning herom, gør, at hele ideen om hemmeligholdelsen, der må være startet straks ved fødslen, ikke blot forekommer søgt, men også absurd. Nybo Rasmussens forsøg på at gøre Jacob til kongesøn er, som man sagde i gamle dage, *reconditi labores* eller på dansk: spildte kræfter.

Bilag

Fray Diego Muñoz, *Descripción de la Provincia San Pedro y San Pablo en las Indias de la Nueva España*, 1584 (López 1922, s. 395-397).

254. Martin Luther: *Werke*, 38, Weimar 1912/1964, s. 105, *Tischreden* 6, Weimar 1921/1967, s. 238.

255. C.F. Allen, *Breve og Aktstykker til Oplysning af Christiern den Andens og Frederik den Førstes Historie*, I, København 1854, s. 21-22.

256. Bestemmelser om kirkegang findes fra 1300-tallet, Bjarne Stocklund, »Kyrkotagning«, KL X, 1965, s. 23.

[395] Es justo se renueve y eternice la memoria de Fr. Jacobo Daciano, natural del reino de Dacia y de la sangre real del, de los más insignes teólogos, y que más expertamente hablaba la lengua hebrea, griega y latina, que han pasado [396] a estas partes, y se le dé la honra y gloria que por sus trabajos merece, y se animen otros, por su ejemplo, a seguir el camino de la virtud, que cierto los que le conocieron y comunicaron, están admirados de su espiritual y exquisita conversación, heroicas obras e inculpable vida.

Fué gran perseguidor de los herejas luteranos, con los cuales disputó muchos años, y huyendo de su pestilencial y ponzoñosa heregía, se salió de su patria y Provincia, donde era Provincial, para venir entre católicos, y antes de efectuar su buen intento, procuró porfiadamente con grandes persuasiones un obispo, tocado desta diabólica lepra, atraerlo a ella, y viendo trabajaba en vano, y que no podía desquiciar al fuerte y católico varón, mandó a sus criados, en lengua italiana, lo matasen en saliendo, lo cual entendió un compañero fraile lego que que llevaba, y despedidos del obispo, le dijo: Padre, ¿dónde vais que os han mandado matar? Y él respondió sin turbación con palabras de confianza: No es llegada la hora; que más trabajos tengo de padecer. Y sin recibir mal ni daño se salió: que fué cosa maravillosa, a vista de muchos, y se vino a España, pasando por tan diversas tierras y naciones a pie y pidiendo de puerta en puerta, como verdadero hijo de nuestro Seráfico Padre. Y la gente baja y común burlaba del, y los muchachos le escarnecían y tiraban con lodo; en lo cual y en otros muchos trabajos que padesció con grandísima paciencia y tolerancia, mostraba el rostro lleno de alegría.

Llegado a la presencia del emperador Carlos V, y entendida su santidad, letras y nobleza y el ardiente deseo y santísimo intento de pasar a estas partes de las Indias a dilatar la santa fe católica entre estas gentes, a la sazón idólatras y bárbaras, lo cual él había antedicho en su tierra, le dió Cédulas Reales muy favorables en su recomendación para el Visorrey y Real Audiencia, y vino a la Provincia del Santo Evangelio, donde se ocupó algunos años con los naturales della, y efectuó los vivos deseos, que de su corazón abrasado en la divina caridad procedían, y deseando aun servir y trabajar más en la viña del Señor, se pasó a esta Provincia de los Apóstoles, que entonces era Custodia, y en ella, en la parte de Mechoacán, donde era innumerable la mies y pocos los obremos, deprendió y supo muy bien y en breve la lengua Tarasca, y se ocupó y hizo grandísimo fruto en la conversión, doctrina y manutención de los naturales, ganando tierra al demonio y desterrando la abominable idolatría. Predicábales muy a menudo y con gran espíritu, viendo clara-

mente en su [397] buena vida, verificada su doctrina. Fué el primero que les administró el Santísimo Sacramento de la Eucaristía, y después se les ha administrado y administra.

Era este siervo de nuestro Señor benignísimo y muy afable, que robaba los corazones de todos. Veníanle los Indios de pueblos muy remotos a ver y comunicar sus trabajos, y él los consolaba y animaba con eficacísimas palabras, en lo cual tenía especial gracia. Y aunque fué muy ilustre y famoso por letras y nobleza, mucho más sin comparación por haber alcanzado la verdadera ciencia de profundísima humildad y conocimiento de sí mismo, disminuyéndose, aniquilándose y encubriendo sus buenas obras.

Era admirable y devotísimo en una casi continua oración y contemplación, sumamente pobre, abstinente, obediente y limpiísimo en la honestidad de su persona. Nunca bebió vino, ni subió a caballo en todo el tiempo que fué Religioso. Con mucha fe y devoción le traían los niños enfermos a que los benedijese, y sanaban; y también acudían a pedirle pan, que bendecía para los enfermos, y es común entre los Indios, que conseguían sanidad algunos.

No negaba ni dilataba el Sacramento de la Penitencia a muchos españoles que se venían a confesar con él, por la fama de su santidad y letras, oyéndolos con gran caridad y deseo de la salvación de sus almas. Siendo Guardián del convento de Zinzón, mandó una mañana después de Prima, poner la tumba, y celebró una misa de Requiem por el emperador Carlos V, diciendo era fallecido, y no se supo la nueva en esta tierra, hasta la venida de la flota, que fué de allí a muchos días.

Falleció en el convento de Santa María de Jesús de Tarequato bienaventuradamente como católico cristiano, y según había vivido, siendo Guardián dél. No se consintió curar, diciendo que ningún remedio le aprovecharía, porque había de morir de aquella enfermedad. Es tenido y estimado de todos los que le conocieron en tanta veneración, como si fuera Santo canonizado, y así le nombran el Santo Fr. Jacobo, y se puede piadosamente creer que vive su ánima para siempre con las de los bienaventurados en la gloria eterna.

Oversættelse

[395] Med rette bør man forny og bevare mindet om broder Jacobo Daciano. Han var født i kongeriget *Dacia* og af dets kongelige blod, og han var blandt de mest fremtrædende teologer. Han talte hebraisk, græsk og latin langt mere perfekt end nogen anden, der tidligere var kommet [396] til disse egne, og man gav ham den ære og anseelse, som han for-

tjente ved sine arbejder, og han bevægede andre ved sit eksempel til at følge dydens vej. Sikkert er, at de, som kendte ham og talte med ham, beundrer hans åndelige og fortræffelige samtale, hans heltemodige arbejder og uskyldsrene livsførelse.

Han var en stor forfølger af de lutherske kættere, som han havde ordstrid med gennem mange år. Flygtende fra deres pestbefængte og forgiftede kætteri drog han bort fra sit fædreland og sin ordensprovins, hvor han var provincial, for at komme blandt katolikker, og inden han kunne udføre sit gode forsæt, stræbte en biskop, ramt af denne djævelske spedalskhed, stædigt med store overtalelser at lokke ham til [at tilslutte sig] dette, og da han så, at han arbejdede til ingen nytte, og at han ikke kunne vende op og ned på den stærke og katolske mand, beordrede han på det italienske sprog sine tjenere, at de skulle dræbe ham, når han gik ud; en lægbroder, der fulgte ham som ledsager, forstod dette, og efter at have taget afsked med biskoppen, sagde han til ham: »Fader, hvor går du hen, eftersom han har givet ordre til at dræbe dig?« Og han svarede uden at blive rystet med selvsikre ord: »Tiden er ikke kommet, for jeg har mange trængsler at døje«. Og uden at blive udsat for noget ondt eller nogen skade begav han sig bort, hvilket var en forunderlig ting i manges øjne, og han kom til Spanien, vandrende til fods igennem så mange forskellige lande og folkeslag og tiggende fra dør til dør som en ægte søn af vor serafiske fader.²⁵⁷ Og den jævne og gemene hob spottede ham, og drengene hånede ham og kastede pløre på ham; men ved at reagere med den allerstørste tålmodighed og forståelse på dette og på de mange andre trængsler, som han blev udsat for, viste han dem et ansigt fuldt af livsglæde.

Da han var ankommet og blevet præsenteret for kejser Karl V, blev denne klar over hans hellighed, boglige dannelse og adelskab og hans brændende ønske og yderst hellige forsæt om at ville rejse til disse egne i de indianske lande for at udbrede den hellige katolske tro blandt de herværende folk, som på det tidspunkt var afgudsdyrkere og barbarer, om hvilke han allerede havde hørt i sit hjemland. Han gav ham meget velvillige kongelige anbefalingsskrivelser med til vicekongen og den kongelige *audiencia*, og han kom til det hellige evangeliums provins, hvor han beskæftigede sig i nogle år med de indfødte dér og realiserede de stærke ønsker, som i guddommelig kærlighed kom fra hans bræn-

257. Frans af Assisi.

dende hjerte, og da han stadig ønskede at tjene og arbejde i Herrens vingård, rejste han til denne apostlenes provins, som dengang var et kustodi, og i denne, hvoraf Michoacán er en del, hvor afgrøden var overvældende og arbejderne få, lærte han i løbet af kort tid at forstå og kende meget godt det taraske sprog; og han beskæftigede sig med og opnåede den største frugt med hensyn til omvendelse, [troens] indlæring og bevaring hos de indfødte, idet han vandt landet fra djævelen og forviste det forfærdelige afguderi. Han prædikede meget ofte for dem og med stor åndrighed, idet han klart bekræftede [397] sin lære ved sit gode liv. Han var den første som gav nadverens allerhelligste sakramente til dem og derefter har man givet dem det og det gør man stadig.

Denne vor Herres tjener var meget venlig og meget kærlig, så han stjal alles hjerter. Fra meget fjerne landsbyer kom indianere til ham for at se og tale med ham om deres lidelser, og han trøstede og opmuntrende dem med de mest virkningsfulde ord, hvilket han var særlig god til. Og skønt han var meget strålende og berømt for sin viden og sit adelskab, endnu mere og uden sammenligning for at have forstået den dybeste ydmygheds sande kunst og kendskab til sig selv, idet han formindskede sig selv, tilintetgjorde sig selv og fortiede sine gode gerninger.

Han var beundringsværdig og meget hengiven i så godt som stadig bøn og åndelig fordybelse, uhyre fattig, afholdende, lydig og meget ren i sin personlige ærbarhed. Han drak aldrig vin, heller ikke satte han sig op på en hest i hele den tid, han var ordensbroder. Med megen tillid og hengivenhed kom de med de syge børn til ham, for at han skulle velsigne dem, så de blev raske, og desuden søgte de hjælp hos ham og bad om brød, som han skulle velsigne for de syge, og blandt indianerne var det almindeligt, at nogle opnåede helbredelse. Han hverken nægtede eller udsatte skriftemålets sakramente til de mange spaniere, som kom for at skrifte hos ham på grund af ryet om hans hellighed og lærdom; han lyttede med stor kærlighed og ønskede deres sjæles frelse. Da han var guardian for klostret i Zinzón [Tzintzuntzán], befalede han en morgen efter primbønnen, at en *tumba* skulle opføres, og han holdt [dér] en sjælemesse for kejser Karl V, idet han sagde, at han var død; og ingen i dette land kendte denne nyhed før end flådens ankomst, som dengang skete mange dage senere.

Han døde i klostret Santa Maria de Jesus i Tarecuata på en salig måde som en katolsk kristen, og således som han havde levet, idet han var guardian dér. Han ønskede ikke i at blive helbredt, for han sagde, at intet middel kunne gavne ham, eftersom han var bestemt til at dø af denne sygdom. Han var afholdt og værdsat af alle, som kendte ham,

med så stor agtelse, som havde han været en kanoniseret helgen, og derfor kalder de ham den hellige broder Jacob, og man kan fromt tro, at hans sjæl for evigt lever sammen med de saliges i den evige hæder.

Summary

Friar Jacob was the last Franciscan provincial in Denmark. After the reformation he went into exile in Germany, and later he sailed to present-day México, where he spent the rest of his life as a missionary to the Amerindians. For Danish scholars the existence of this friar was totally unknown until 1907, when an article about him saw the light. It was written by the Austrian born Father Steidl O.ss.R. Based on the information in Mexican sources that Jacob was of royal blood and that he called himself Gottorpius in some letters, written in Germany, Steidl assumed that he was an illegitimate son of Duke Frederik of Schleswig-Holstein (from 1523 king of Denmark). In the 1960s the historian Jørgen Nybo Rasmussen changed this assertion by making him son of Duke Frederik's brother King John, who died in 1513. Furthermore, taking the other information in the Mexican chronicles for face value they both regarded him as one of the most brilliant missionaries ever seen in the New World, a fierce and passionate advocate of equal rights to the Indians.

In the present article I investigate the information about this Danish friar – in Denmark, Germany, Spain, and Mexico. At the same time I evaluate the assertions and assumptions, made by Steidl and Rasmussen. The results can be described as follows: Friar Jacob is not mentioned in any Danish source, written outside the Franciscan order. What he did in Denmark, how he argued with the Lutherans, how he came to Spain, etc., depend solely on the reliability of the chronicles, written in México twenty to hundred years after his death. Analysing these narratives it seems, however, that the authors knew very little about him and what they actually did know was interpreted within Old Testament-parameters. Taking the assertion of his royal descent as a starting point the chroniclers presented him as a chocolate box cover: the perfect mendicant in whom all religious virtues were gathered.

Totally without *critique*, Steidl and Rasmussen took over this idealization. Moreover, as many of the elements in their narratives is either pure invention or based on misinterpretation or a result of limited research, their beautiful construction collapses like a house of cards. Friar Jacob was just an ordinary Franciscan missionary – nothing more, nothing less.